Һошия

*1-қисим •••• Һошия пәйғәмбәрниң паһишә бир аялни өз
әмригә елиши*

1 Пәрвәрдигарниң калами — Уззия, Йотам, Аһаз
вә Һәзәкиялар Йәһудаға, Йоашниң оғли Йәробоам
Исраилға падиша болған вақитларда, калам
Бәәриниң оғли Һошияға кәлди; □ 2 Пәрвәрдигарниң
Һошия арқилиқ кәлгән сөзиниң башлиниши —
Пәрвәрдигар Һошияға: «Барғин, паһишиликкә
берилгән бир аялни әмриңгә алғин, паһишиликтин
болған балиларни өз қолуңға алғин; чүнки зимин
Пәрвәрдигардин ваз кечип паһишиликкә пүтүнләй
берилди» деди. □ 3 Шуниң билән у берип
Диблаимниң қизи Гомәрни әмригә алди; аял
униңдин һамилдар болуп бир оғул туғди.

4 Пәрвәрдигар униңға: «Униң исмини «Йизрәәл»
дәп қойғин; чүнки йәнә азғина вақит өткәндә,
Мән «Йизрәәл»ниң қениниң интиқамини Йәһуниң

□ **1:1 «Йоашниң оғли Йәробоам Исраилға падиша болған вақитларда...»** — «Исраил» бу китапта адәттә Исраилниң «шималий падишалиғи»ни көрситиду. Һошияниң бешарәтлириниң көпинчиси «шималий падишалиқ» тоғрилиқтур. Бәзи вақитларда «Исраил» толуқ он икки қәбилә (җүмлидин Йәһуда)ни ичигә алиду. Мундақ әһвалда биз буни күчимизниң баричә изаһлап қойимиз. Бу китапта Исраилниң Йәробоамдин кейинки падишалири тилға елинмиған. Пәйғәмбәр бәлким уларни тилға алғучилиғи йоқ дәп қариған болуши мүмкин. □ **1:2 «Барғин, паһишиликкә берилгән бир аялни әмриңгә алғин, паһишиликтин болған балиларни өз қолуңға алғин»** — балилар техи туғулмиған еди. Бирақ униң кейин туғулған үч балисидин иккиси Гомәрниң паһишилигидин болған.

җәмәти үстигә қойимән вә Исраил җәмәтиниң
падишалиғиға хатимә беримән. □ 5 Вә шу күнидә
әмәлгә ашурулидуки, Мән Исраилниң оқясини
Йизрәәл җилғисида сундириветимән».□

6 *Гомәр* йәнә һамилдар болуп, қиз туғди. Пәрвәрдигар
Һошияға: «Униң исмини «Ло-руһамаһ» дәп қойғин;
чүнки Мән Исраил җәмәтигә иккинчи рәһим
қилмаймән, уларни қәтъий кәчүрүм қилмаймән;
□ 7 Бирақ Йәһуда җәмәтигә рәһим қилимән вә

□ **1:4 «Униң исмини «Йизрәәл» дәп қойғин»** — «Йизрәәл» «Худа териған» яки «Худаниң териғини» дегән мәнидә, вә йәнә «Худа тарқитиду» дегән мәнидә. Исраилниң шималий тәрипидики «Йизрәәл» дегән җилғида дәһшәтлик бир қирғинчилиқ болған. Йәһу исимлиқ бир сәрдар Исраилниң шу вақиттики падишаси Йәһорамни вә ордидикиләрни, җүмлидин рәзил ханиш Йәзәбәлни өлтүрүвәтти. Бу ишлар Худаниң Йәһорам үстигә болған җазаси болғини билән, Йәһу учиға чиққан қанхор адәм болуп, Худа униңға тапшурған җазалиқ вәзиписидин һалқип нурғун гунасиз адәмләрниму өлтүрүвәтти. Гәрчә бу иш 100 жил илгири болған болсиму, Исраил униң гуналиқини етирап қилип бақмиған (Тәврат, «Падишаһлар» 9-10-бап). «Йизрәәл» җилғиси Гидеон һаким болған вақтида Исраилниң шанлиқ бир ғәлибисиниң соруни еди («Һак.» 6-7-бап), бу җай Йәһуниң вақтида қирғин соруни болған, кәлгүсидә Исраилниң чоң мағлубийитиниң соруни болиду. □ **1:5 «Мән Исраилниң оқясини Йизрәәл җилғисида сундириветимән»** — Асурийә империйәси миладийәдин илгәрки 733-жили Исраилниң шималий районлириға бесип кирип, Йизрәәл җилғисини ишғал қилип, барлиқ шималлиқларни, җүмлидин Гилеад вә Галилийәликләрни әсиргә чүшүрүп елип кәтти. Шу вақиәләр билән Исраилниң һәрбий күчи («оқяси») сундуруветилди. □ **1:6 «Гомәр йәнә һамилдар болуп, қиз туғди. Пәрвәрдигар Һошияға: «Униң исмини «Ло-руһамаһ» дәп қойғин»... деди** — «Ло-руһамаһ» «рәһим қилинмиған (қиз)» дегән мәнидә. «Гомәр йәнә һамилдар болуп, қиз туғди». Бу айәттә 3-айәттикигә охшаш «униңин ... туғди» дегән бир ибарә болмиғачқа «Ло-руһамаһ» Һошияниң өз балиси әмәс еди.

уларниң Худаси болған Пәрвәрдигар арқилиқ уларни қутқузимән; уларни оқясиз, қиличсиз, җәңсиз, атларсиз вә атлиқ әскәрсиз қутқузимән» — деди.□
8 Гомәр Ло-руһамаһни әмчәктин айриғандин кейин йәнә һамилдар болуп оғул туғди; 9 *Рәб*: «Униң исмини: «Ло-амми» дәп қойғин; чүнки силәр Мениң хәлқим әмәс вә Мән силәргә *Пәрвәрдигар* болмаймән» деди.□

Һошия Исраилниң ахирқи замандики бәхити тоғрилиқ бешарәт бериду

□ **1:7 «Бирақ Йәһуда җәмәтигә рәһим қилимән вә уларниң Худаси болған Пәрвәрдигар арқилиқ уларни қутқузимән; уларни оқясиз, қиличсиз, җәңсиз, атларсиз вә атлиқ әскәрсиз қутқузимән»** — бу бешарәт бәлким Асурийә империйәсиниң қошунининң Йәһудаға таҗавуз қилидиғанлиғи вә шундақ болсиму Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң вастиси билән Асурийәни (дәрвәқә һеч җәң болмайла) йоқитидиғанлиғини көрситиду (миладийәдин илгәрки 702-жили). Бу айәтниң қизиқ бир йери шуки, Пәрвәрдигар «Пәрвәрдигар арқилиқ» бу ишни қилиду. Демәк «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»ниң Өзини Худа дейишкә болиду. Башқа йәрдә сөһбәтләшкинимиздәк, ишинимизки «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» дәл Худаниң «Калами» Әйса Мәсиһниң Өзидур («Йәш.» 36-38-бапларни көрүң). Мәзкур бешарәтниң бир нәтиҗиси бәлким Исраилда турған бәзи ихласмән кишиләр Йәһуда зиминиға өтүп, олтирақлашқан болса керәк. □ **1:9 «Рәб: «Униң исмини: «Ло-амми» дәп қойғин»... деди»** — «Ло-амми» «Мениң хәлқим әмәс» дегән мәнидә. Бу исим Гомәрниң балисиниң башқа әрдин болғанлиғини билдүриду, шуниңдәк Худа алдида Исраилниң әһвалини көрситиду. «Мән улар үчүн Пәрвәрдигар болмаймән» (яки «Мән силәр үчүн болмаймән» яки «Мән силәр үчүн «Әзәлдин Бар Болғучи» болмаймән») дегән ибарә, Худаниң Муса пәйғәмбәргә тапшурған Өз намини, йәни «Яһвәһ» («Мән Өзүмдурмән»)ни көздә тутиду. Демәк, «Мән силәрдин хәвәр алидиған Худайиңлар болмаймән».

10 — Бирақ Исраилниң балилириниң сани деңиздики
қумдәк болуп, уни өлчигили яки санниғили болмайду;
«Силәр мениң хәлқим әмәссиләр» дейилгән җайда
шу әмәлгә ашурулидуки, уларға: «*Силәр* тирик
Тәңриниң оғуллири!» — дейилиду. ■ 11 Исраил
балилири вә Йәһуда балилири биргә жиғилиду,
өзлиригә бирла башни тикләйду вә турған зиминдин
чиқиду; чүнки «Йизрәәлниң күни» улуқдур! Ака-
укилириңларға «Амми! (*Мениң хәлқим*!)» вә
сиңиллириңларға «Руһамаһ! (*рәһим қилинған*!)»
— дәңлар!□ ■

2

*Исраилға қилинған тәрбийилик җаза — Худаниң
сөзиниң давами*

1-2 — Анаңларға дәвайимни йәткүзүп, униң билән
дәвалишиңлар; чүнки у Мениң аялим әмәс вә Мән
униң ери әмәс; у паһишилик турқини чирайидин,
зинахорлуқ һаләтлирини көксиниң арисидин

■ **1:10** Яр. 32:11; Рим. 9:25, 26 □ **1:11** **«турған зимин»** —
Исраиллар сүргүн қилинған зимин болса керәк. **«турған
зиминдин чиқиду»** — яки «турған зиминда яшиниду». **«Йизрәәлниң
күни»** — бу күнниң немә екәнлиги 2:14-23-айәттә көрүниду. Бу айәт
үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **1:11** Йәш. 11:13; Йәр.
3:18; Әз. 37:16, 22; Әф. 2:14, 15, 16

яқатсун!□
3 Болмиса, Мән уни қип-яланач қилип қойимән, туғулған күнидикидәк анидин туғма қилип қойимән;
Мән уни худди чөл-баяванға охшаш қилимән,
Уни бир қағҗирақ йәргә айландуримән,
Уни уссузлуқ билән өлтүримән;
4 Униң балилириға рәһим қилмаймән,
Чүнки улар паһишиликләрдин төрәлгән балилардур.
5 Чүнки уларниң аниси паһишилик қилған,
Уларни қарнида көтәргүчи номуссизлиқ қилған;
Чүнки у: «Мән маңа нан вә сүйүмни, жуң вә канапимни, зәйтун мейим вә ичимлик-шараплиримни тәминлигүчи ашнилиримға интилип уларни қоғлишимән» — деди.□
6 — Шуңа мана, Мән йолуңни тикән-җиғанлиқлар билән читлап қоршивалимән,
Исраилниң әтрапини там билән тосимән, у чиғир йоллирини тапалмайдиған болиду.
7 Шуниң билән у ашнилирини қоғлайду, бирақ уларға йетишәлмәйду;
Уларни издәйду, тапалмайду;

□ **2:1-2 «ананларға дәвайимни йәткүзүп, униң билән дәвалишиңлар; чүнки у мениң аялим әмәс вә мән униң ери әмәс; у паһишилик турқини чирайидин, зинахорлуқ һаләтлирини көксиниң арисидин яқатсун!»** — демисәкму бу сөзләр һәм пәйғәмбәрниң өз балилириға һәмдә Худаниң өз хәлқигә ейтқанлиридур. Төвәндики сөзләр (14-3) асасән Худаниң Исраилға болған сөзлири — Бирақ бәзилири пәйғәмбәрниң өз әһвалиға мас келиду. □ **2:5 «ичимлик-шараплиримни тәминлигүчи ашнилиримға интилип уларни қоғлишимән»** — «ашнилирим» Исраил чоқунған һәр хил бутларни, болупму «Баал»ларни көрситиду. Надан Исраил аш-таам вә нәрсә-керәкләрни Худа әмәс, бәлки бу бутлар тәминләйду, дәп қарайтти.

Шуңлашқа у: «Мән берип биринчи еримни тепип, униң йениға қайтимән; чүнки әһвалим бүгүнкидин яхши еди» — дәйду.
8 — У зираәтләрни, йеңи шарап вә зәйтун мейини тәминлигүчиниң Мән екәнлигимни,
Өзлири «Баал» бутларни ясашқа ишләткән күмүч-алтунни көп қилғучиниң Мән екәнлигимни зади билмиди.
9 Шуңа Мән қайтип келимән, униңдики зираәтлиримни өз вақтида,
Йеңи шараплиримни өз пәслидә елип кетимән,
Өзүмдики уларниң яланачлиғини йепишқа керәклик жуң-канаплиримни бәрмәй қайтуруп кетимән;□
10 Һазир Мән униң номуссизлиғини ашнилириниң көз алдида ашкарилаймән,
Һеч ким уни қолумдин қутқузалмайду.□
11 Шундақ қилип униң тамашәлириға хатимә беримән;
Униң һейтлириға! Униң «йеңи ай»лириға!
Униң «шабат»лириға! Қисқиси, униң барлиқ «җамаәт ибадәт соруни»лириға хатимә беримән!□

□ **2:9 «Шуңа мән қайтип келимән, униңдики зираәтлиримни ... елип кетимән, Өзүмдики ... жуң-канаплиримни бәрмәй қайтуруп кетимән»** — Исраиллар Худаниң йениға «қайтиши» керәк. Һазир әксичә Худа уларниң йениға җазалашқа қайтиду. □ **2:10 «Һазир мән униң номуссизлиғини ашнилириниң көз алдида ашкарилаймән»** — мошу «ашнилири» дегән сөзниң мәнаси һазир сәл кеңәйтилди. Исраил Худаниң қоғдишиға ишәнмәй, һәр қайси бутпәрәс дөләтләргә тайинип улар билән иттипақдаш болмақчи. Бирақ Худа Өзигә қилған бу вапасизлиқни һәммә адәмниң көзи алдида ашкарилайду. □ **2:11 «Хатимә беримән; униң һейтлириға! Униң «йеңи ай»лириға!...»** — «йеңи ай»ниң биринчи күни һейт күни һесаплинатти. «Шабат» күни, йәни шәнбә күни, дәм елиш күни еди.

12 Вә Мән униң үзүм таллирини вә әнжир дәрәқлирини вәйран қилимән;
У буларни: «Булар болса ашнилирим маңа бәргән иш һәққилиримдур!» дегән еди;
Мән буларни жаңгалға айландуримән, явайи һайванлар уларни йәп кетиду.■
13 Мән униң бешиға «Баал»ларниң күнлирини чүшүримән;
Чүнки у *шу күнлиридә* уларға исриқ салатти,
У өзини үзүклири вә зибу-зиннәтлири билән пәрдазлап,
Ашнилирини қоғлишип, Мени унтуди — дәйду Пәрвәрдигар.□

Худа ахир берип йәнила Исраилни муһәббити арқилиқ өзиниңки қилиду — «Йизрәәлниң күни»

14 Шуңа мана, Мән униң көңлини алимән,
Уни далаға елип келимән, көңлигә сөзләймән. □
15 Шундақ қилип Мән униңға шу йәрдә үзүмзарлирини қайтуримән,
«Ақор жилғиси»ни «үмүт ишиги» қилип беримән;
Андин у шу йәрдә яшлиқ күнлиридикидәк,
Мисир зиминидин чиққан күнидәк күй-нахша

■ **2:12** Зәб. 79:13-14; Йәш. 5:5 □ **2:13 «мән униң бешиға «Баал»ларниң күнлирини чүшүримән»** — демәк, Худа Исраилниң «Баал»ларға чоқунған күнлириниң тегишлик жазасини уларниң бешиға чүшүриду. □ **2:14 «Шуңа мана, мән униң көңлини алимән, уни далаға елип келимән, көңлигә сөзләймән»** — «шуңа» дегән бу сөз адәмни толиму һәйран қилиду, әлвәттә. Худаниң шапаити дайим дегидәк шундақ.

ейтиду.□
16 Вә шу күни әмәлгә ашурулидуки, — дәйду Пәрвәрдигар —«Сән Мени «ерим» дәп чақирисән, Иккинчи Мени «Баал»им демәйсән.□
17 Чүнки Мән «Баал»ларниң намлирини сениң ағзиңдин елип ташлаймән,
Улар бу нами билән иккинчи һеч қандақ әсләнмәйду.□
18 Шуниң билән Мән улар үчүн даладики һайванлар, асмандики учар-қанатлар вә йәр йүзидики өмүлигүчиләр билән әһдә түзимән; Мән оқя, қилич вә җәңни сундуруп зиминдин елип ташлаймән; *хәлқимни* аман-есән ятқузимән.■
19 Шундақ қилип Мән сени әбәдил-әбәт Өзүмгә

□ **2:15 «Шундақ қилип Мән униңға шу йәрдә үзүмзарлирини қайтуримән, «Ақор җилғиси»ни «үмүт ишиги» қилип беримән; андин у шу йәрдә яшлиқ күнлиридикидәк, ... күй-нахша ейтиду»** — бу айәттики бәзи сөзләрниң шәрһи: — (1) «Ақор җилғиси» — Әслидә Исраил Пәләстинни ишғал қилиш үчүн җәң қиливатқан күнләрдә, «Ақан» (яки Ахор, мәнаси «аварә») исимлиқ бир киши Худаниң көрсәтмисигә итаәт қилмиғачқа, пүткүл Исраил җәңдә мәғлуп болди. Йәшуа пәйғәмбәрниң вастиси билән Ақанниң гунайи ениқланғандин кейин, Исраил Ақанни чалма-кесәк қилип өлтүрүвәтти. Андин Исраил дүшмәндин қутқузулди. «Ақанниң өлүми уларни қутқузған» дегили болиду. Шуңа мәзкур айәтниң мәнаси, бәлким бириси уларниң гуналирини көтириши билән, улар қутқузулидиған болиду («Йә.» 7-бапни көрүң). (2) «яшлиқ күнлири» — бәлким Исраилниң «йеңи бир әл» туғулғандәк, Мисирдин чиққан вақтини көрситиду. (3) «нахша ейтиду» йәнә «(Маңа) җавап бериду» дегәнниму билдүриду. □ **2:16 «Сән Мени «ерим» дәп чақирисән, иккинчи Мени «Баал»им демәйсән»** — «кириш сөз»дә ейтқинимиздәк, «Баал» дегән сөзниң бир мәнаси «егәм» яки «ерим». □ **2:17 «Мән «Баал»ларниң намлирини сениң ағзиңдин елип ташлаймән»** — ибраний тилида «Мән «Баал»ларниң намлирини униң (йәни, Исраилниң) ағзидин елип ташлаймән». ■ **2:18** Аюп 5:23; Йәш. 11:6; Әз. 14:21; 34:25

бағлаймән; һәққанийлиқта, меһир-муһәббәттә,
рәһим-шәпқәтләрдә сени Өзүмгә бағлаймән; □
20 Садақәтликтә сени Өзүмгә бағлаймән, шуниң
билән сән Пәрвәрдигарни билип йетисән. □ ■ 21 Вә
шу күнидә әмәлгә ашурулидуки, «Мән аңлаймән» —
дәйду Пәрвәрдигар, — «Мән асманларниң тәливини
аңлаймән, булар йәр-зиминниң тәливини аңлайду;
22 Йәр-зимин зираәтләрниң, йеңи шарап вә зәйтун
мейиниң тәливини аңлайду; вә булар «Йизрәәл»ниң
тәливини аңлайду! □ 23 Вә Мән Өзүм үчүн уни
зиминда терИймән; Мән «Ло-руһамаһ»ға рәһим
қилимән; Мән «Ло-амми»ға: «Мениң хәлқим!»
дәймән; вә улар Мени: «Мениң Худайим!» —
дәйду.□ ■

□ **2:19 «Мән сени ... Өзүмгә бағлаймән»** — бу сөз адәттә қизни өзигә әмригә елишини билдүриду. □ **2:20 «һәққанийлиқта, меһир-муһәббәттә, рәһим-шәпқәтләрдә.... садақәтликтә (сени Өзүмгә бағлаймән)»** — дегән сөзләр Худаниң қилидиғанлирини сүпәтләйду, әлвәттә. Бирақ ишинимизки, бу сөзләр йәнә кәлгүсидики **Исраилниң** Худаниң муһәббитигә болған инкасиниму билдүриду. Исраил шу күни йәнә вапасиз болмайду. Бу чоң бир өзгириш, чоң бир мөҗизидур! ■ **2:20** Йәр. 31:33, 34 □ **2:22 «...булар «Йизрәәл»ниң тәливини аңлайду!»** — «Йизрәәл» дегән исим «Исраил» дегән исим билән тәләппуз җәһәттә охшишип кетиду, мошу йәрдә Исраилни көрситиду. Бирақ һошияниң биринчи оғли «Йизрәәл»ниң анисиниң вапасизлиғидин туғулуп (2:4ни көрүң) андин шу сәвәвидин атисидин айрилғинидәк, Исраил «анисиниң вапасизлиғи» билән Худасидин айрилған болуп, һазир Худаси билән әпләштүрүлгән болиду. □ **2:23 «Мән Өзүм үчүн уни зиминда терИймән»** — есимиздә барки, «Йизрәәл» «Худаниң териғини» дегән мәнидә. Худаниң Исраил (Йизрәәл)ға болған мәхсити, деханниң **өзи үчүн** уруқни зиминға териғиниға охшаш әмәлгә ашурулиду. Демәк, ахирқи заманда, Исраил характерида, меҗәзидә, қилғанлирида Худаниң көңлидикидәк болиду. Худа шу йол билән Исраилда Өзини улуқлайду. ■ **2:23** һош. 2:1; Рим. 9:26; 1Пет. 2:10

3

Һошия өзигә вапасизлиқ қилип өзидин айрилған аялини қайтуруп әкилиду

1 Вә Пәрвәрдигар маңа: — Йәнә барғин, ашниси
тәрипидин сөйүлгән, зинахор бир аялни сөйгин;
гәрчә Исраиллар ят илаһлар тәрипигә еғип кәткән,
«кишмиш пошкал»ларни сөйгән болсиму, *Мән*
Пәрвәрдигар уларға көрсәткән сөйгүмдәк сән уни
сөйгин, — деди □ 2 (шуңа мән он бәш күмүч тәңгә,
бир хомир буғдай вә йерим хомир арпиға уни өзүмгә
қайтурувалдим; □ 3 Мән униңға: «Сән мән үчүн узун
күнләр күтисән; сән паһишилик қилмайсән, сән
башқа әрниңки болмайсән; мәнму сән үчүн охшашла
сени күтимән» — дедим).□ ■
4 — «Чүнки Исраиллар узун күнләр падишасиз,
шаһзадисиз, қурбанлиқсиз, «түврүк»сиз, «әфод»сиз

□ **3:1 «кишмиш пошкаллирини сөйидиған»** — бу кинайилик гәп. Улар бәлким бу пошкалларни һәр хил бутларға атап йегән болуши мүмкин. Улар бутпәрәслик йолида шу кишмишләрни йегәчкә һәқиқий «диндарлар» болуп қалди — гәрчә Пәрвәрдигарниң сөйгүсиниң объекти Исраил болған болсиму, лекин Исраилниң сөйүш объекти наһайити бир хил пошкал болған еди, халас. □ **3:2 «...жигирмә күрә буғдай вә он күрә арпа»** — «бир хомир» 300 литр, йәни 20 күрә, «йерим хомир» 150 литр, йәни 10 күрә. **«мән ... уни өзүмгә қайтурувалдим»** — қариғанда Гомәр қуллуқ һалитигә чүшүп қалған, базарда (бәлким балилири билән) сетилидиған һалға кәлгән. Һошия үчүн уни сетивелиш сәл қийинрақ көрүниду; униң баһасиға йетиш үчүн пулға қошуп йәнә уни-буни елип келиш керәк еди. □ **3:3 «Сән мән үчүн узун күнләр күтисән»** — демисәкму буниң мәнаси, Һошия уни һәр қандақ мунасивәттин айрип ялғуз турмушқа қалдуриду. Бирақ у өзи униңдин башқа һеч қандақ бир аялға йеқинлашмай, уни күтиду. ■ **3:3** Қан. 21:11

вә һеч өй бутлирисиз күтүп туриду. □ ■ 5 Вә
кейинрәк, Исраил балилири қайтип келиду
вә Пәрвәрдигар болған Худасини һәм Давут
падишасини издәйду; күнләрниң ахирида улар
тәвринип әйминип Пәрвәрдигарниң йениға,
шундақла Униң меһриванлиғиға қарап келиду».□ ■

4

2-қисим: •••• Һошияниң айрим-айрим хәвәрлири — «И Исраил, Мән қандақму силәрни ташлап қойимән?!» •••• •••• Йорутулмиған бир хәлиқ

1 Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Исраил
балилири; чүнки Пәрвәрдигарниң зиминда

□ **3:4 «Исраиллар узун күнләр падишасиз, шаһзадисиз, қурбанлиқсиз, «түврүк»сиз, «әфод»сиз вә һеч өй бутлирисиз күтүп туриду»** — бу айәттә тилға елинған бәзи нәрсиләр яки ишлар (падиша, шаһзадә, қурбанлиқ, әфод) әслидә маһийити яхши, бәзиләр пүтүнләй яхши әмәс. Бу бешарәттин қариғанда, Худа Исраил үчүн сәллимаза йеңи бир башлинишни бекиткән. «Түврүк» бәлким бутпәрәсликкә аит болған нәрсини көрситиду. «Әфод» — Худа Муса пәйғәмбәргә чүшүргән қанун бойичә, баш каһин кийдиған бир алаһидә калтә чапан болуп, униң ичидики икки таш арқилиқ Худадин йол сориғили болатти. «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **3:4** Һош. 10:3 □ **3:5 «кейинрәк, Исраил балилири қайтип келиду вә Пәрвәрдигар болған Худасини һәм Давут падишасини издәйду»** — «Һошия» дегән китапта «Исраил» адәттә «шималий падишалиқ»ни көрситиду. Улар бурунла Худа әсли бекиткән Давутниң ханданлиғиға тәвә падишалиқтин айрилип кәткән еди. Шуңа ахирқи заманларда уларниң «Давутни издиши» үчүн һәр қандақ тәкәббурлуқни ташлиши керәк болиду. Униң үстигә бу бешарәт ахирқи заманларда падиша Давутниң оғли Мәсиһ Әйсаниң Исраилни қутқузидиғанлиғиниму көрсәтсә керәк. ■ **3:5** Йәш. 2:2; Йәр. 30:9; Əз. 34:23; 37:22; Мик. 4:1

туруватқанлар билән қилидиған дәваси бар; чүнки
зиминда һеч һәқиқәт, һеч меһриванлиқ, Худани
һеч билиш-тонуш йоқтур; ■ 2 Қарғаш-тиллаш,
ялғанчилиқ, қатиллиқ, оғрилиқ, зинахорлуқ — булар
зиминда ямрап кәтти; қан үстигә қан төкүлиду. □
3 Мана шу сәвәптин зимин матәм тутиду, униңда
туруватқанларниң һәммиси җүдәп кетиду; улар
даладики һайванлар һәм асмандики учар-қанатлар
билән биллә җүдәп кетиду; бәрһәқ, деңиздики
белиқларму йәп кетилиду.

4 Әнди һеч ким дәва қилишмисун, һеч ким
әйипләшмисун; чүнки Мениң дәвайим дәл сән билән,
и каһин! □ 5 Сән күндүздә путлишип жиқилисән;
пәйғәмбәрму сән билән кечидә тәң путлишип
жиқилиду; вә Мән анаңни һалак қилимән.□

6 Мениң хәлқим билимсизликтин һалак қилинди;
вә сәнму билимни чәткә қаққан екәнсән, Мәнму
сени чәткә қақимәнки, сән Маңа йәнә һеч каһин
болмайсән; Худайиңниң қанун-көрсәтмисини
унтуғанлиғиң түпәйлидин, Мәнму сениң

■ **4:1** Мик. 6:2 □ **4:2 «қан үстигә қан төкүлиду»** — яки өлтүрүш вақиәлири наһайити көп екәнлигини яки (бәзи алимларниң пикричә) халиғанчә адәмләрни тутувелип уларни бутларға «инсан қурбанлиқ»и қилидиғанлиғини көрситиду. □ **4:4 «Мениң дәвайим дәл сән билән, и каһин!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Хәлқиң каһин билән дәвалашқандәк болди». Лекин бизниңчә 4-айәттики сөзләр каһинға қарита етилиду; бизниң тәрҗимимиз 5-айәттики сөзләргә интайин мас келиду, дәп қараймиз. Ибраний тилини чүшиниш сәл тәс. □ **4:5 «пәйғәмбәрму сән билән кечидә тәң путлишип жиқилиду»** — «пәйғәмбәр» сахта пәйғәмбәрни яки (бутпәрәслик яки ялақчилиқ қатарлиқ сәвәпләр билән) өз мәнпәитигә сетилип кәткән пәйғәмбәрни көрситиду.

балилириңни унтуймән. □ 7 Улар көпәйгәнсери,
Маңа қарши көп гуна садир қилди; Мән уларниң шан-
шәривини шәрмәндичиликкә айландуруветимән.□
8 Улар хәлқимниң гунайини йәйдиған болғачқа,
Уларниң жени *хәлқимниң* қәбиһлигигә интизар
болиду.□
9 Вә хәлқим қандақ болса, каһинларму шундақ
болиду; Мән *каһинларниң* тутқан йоллирини өз
үстигә чүшүримән, өз қилмишлирини бешиға
қайтуримән.□ ■
10 Улар йәйду, бирақ тоймайду,
Улар паһишилик қилиду, бирақ һеч көпәймәйду;
Чүнки улар Пәрвәрдигарни тиңшашни ташлап

□ **4:6 «Мениң хәлқим билимсизликтин һалак қилинди; вә сәнму билимни чәткә қаққан екәнсән, Мәнму сени чәткә қақимән...»** — бу айәттики «билим» шүбһисизки, Худани билиш дегәнликтур. □ **4:7 «Улар көпәйгәнсери... Мән уларниң шан-шәривини шәрмәндичиликкә айландуруветимән»** — «улар» каһинларни яки (6-айәттә ейтилған) «каһинларниң балилири»ни көрситиду. **«Мән уларниң шан-шәривини шәрмәндичиликкә айландуруветимән»** — «каһин болуш» наһайити шәрәплик иш, әлвәттә. Уларниң шәрәплик вәзипилири хәлиққә Худаниң қанун-көрсәтмилирини үгитишни өз ичигә алиду. Бирақ буниң орнида улар өзи «Худаниң қанун-көрсәтмилирини унтуған» (6-айәт). □ **4:8 «Улар хәлқимниң гунайини йәйдиған болғачқа...»** — Тәврат дәвридә бириси гуна садир қилған болса, ундақта у «гуна қурбанлиғи»ни (гунайини тиләйдиған қурбанлиқ)ни сунуши керәк еди. Каһинларниң бундақ қурбанлиқларниң гөшидин мәлум бир қисимни йейиш имтиязи бар еди. Шуңа улар һазир: — «Хәлиқ көпрәк гуна қилса, йәйдиғинимизму көп болиду!» дәп ойлиған охшайду. □ **4:9 «Хәлқим қандақ болса, каһинларму шундақ болиду»** — демәк, хәлқим жазайимни тартқан екән, сән каһинму буниңдин халий болмайсән; алаһидә имтиязлириң сени қутқузмайду, әксичә тартидиған жазайиң техиму еғир болиду. ■ **4:9** Йәш. 24:2

кәтти,□ ■
11 Өзлирини паһишилик, шарап вә йеңи шарапқа беғишлиди;
Бу ишлар адәмниң әқил-зеһнини булап кетиду.
12 Хәлқим өз тайиғидин йолйоруқ сорайду,
Уларниң һасиси уларға йол көрситәрмиш!
Чүнки паһишиликниң роһи уларни аздуриду,
Улар Худасиниң һимайиси астидин паһишиликкә чиқип,□ ■
13 Тағ чоққилирида қурбанлиқ қилиду,
Дөң-егизликләрдә, шундақла сайиси яхши болғачқа дуб вә терәк вә қарияғачлар астидиму исриқ салиду;
Шуңа қизлириңлар паһишилик, келинлириңларму зинахорлуқ қилиду.□ ■

□ **4:10 «Улар паһишилик қилиду, бирақ һеч көпәймәйду»** — бу интайин кинайилик гәп. Демәк, Исраил «паһишә болуп» (бутларға чоқунған болуп), көп «паһишивазлар» (бутлар) билән биллә болған болсиму, һеч қандақ пайда көрмигән. Башқа хил тәрҗимиси: «Улар паһишилик қилиду, лекин һеч параванлашмайду». ■ **4:10** Мик. 6:14 □ **4:12 «Хәлқим өз тайиғидин йолйоруқ сорайду, уларниң һасиси уларға йол көрситәрмиш!»** — улар «тайиғи», «һасиси»ни палчилиқ, рәмчилик үчүн ишлитиду. **«Чүнки паһишиликниң роһи уларни аздуриду, улар Худасиниң һимайиси астидин паһишиликкә чиқип,...»** — «кириш сөз»имиздә тилға елинғандәк, «паһишилик» бутпәрәслик вә паһишиликниң өзини өз ичигә алиду. «Баал» қатарлиқларға чоқунуш паалийәтлири һәр хил паһишиликни өз ичигә алған. Исраил Худаға садиқ болған аялдәк әмәс, бәлки вапасиз паһишә аялдәк болған. ■ **4:12** һош. 5:4 □ **4:13 «...Дөң-егизликләрдә, шундақла сайиси яхши болғачқа дуб вә терәк вә қарияғачлар астидиму исриқ салиду»** — улар Худаниң һимайиси астидин чиқип, һәһайити бир дәрәқ астида бир буттин һимайә соримақта. **«*силәрниң* қизлириңлар паһишилик, келинлириңларму зинахорлуқ қилиду»** — «(силәрниң) қизлириңлар... келинлириңларму» — Худа «силәр» дегән сөз билән бәлким йәнә каһинларға сөз қилиду. ■ **4:13** Йәш. 1:29; 57:7; Әз. 20:28

14 Мән қизлириңларни паһишиликлири үчүн,
Яки келинлириңларни зинахорлуқлири үчүн жазалимаймән;
Чүнки *атилири* өзлириму паһишиләр билән сиртқа чиқиду,
«Бутхана паһишә»лири билән биллә қурбанлиқ қилиду;
Шуниң билән йорутулмиған бир хәлиқ жиқитилиду.□
15 Сән, и Исраил, паһишилик қилишиң билән,
Йәһуда гунаға четилип қалмисун!
Нә Гилгалға кәлмәңлар, нә «Бәйт-Авән»гә чиқмаңлар,
Нә «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм қилмаңлар.□
16 Чүнки тәрса бир қисир инәктәк, Исраил тәрсалиқ
қилиду; Пәрвәрдигар қандақму пахланни баққандәк,

□ **4:14 «Мән қизлириңларни паһишиликлири үчүн, яки келинлириңларни зинахорлуқлири үчүн жазалимаймән; чүнки (атилири) өзлириму паһишиләр билән сиртқа чиқиду...»** — диққәт қилишқа әрзийдуки, Худа бу қиз-келинләрни әйиплимәйду; Худаниң алдида, мәсъулийәт уларниң атилири (бәлким каһинлар)ниң зиммисидидур. □ **4:15 «Сән, и Исраил, паһишилик қилишиң билән, Йәһуда гунаға четилип қалмисун! Нә Гилгалға кәлмәңлар, нә «Бәйт-Авән»гә чиқмаңлар, нә «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм қилмаңлар»** — бу сөзләр бәлким Йәһудаға қаритип ейтилиши мүмкин. «Гилгал» вә «Бәйт-Авән» Исраил зиминидики «йерим бутпәрәс» тавапгаһлар еди. Амос пәйғәмбәр аллиқачан Исраил вә Йәһудани бу тавапгаһларға бармаслиқ, бу йәрләргә четишлиқ гуналарни қилмаслиқ, җүмлидин Пәрвәрдигарниң намини бекар-беһудә ишләтмәслик керәк, дәп агаһландурған еди («Ам.» 4:4, 5:5, 8:14). Һошия униң агаһлирини тәкрарлайду. У йәнә Амос пәйғәмбәргә әгишип, Исраилларниң «Бәйт-Әл» (Худаниң өйи)дә өткүзгән бутпәрәслигини әйипләп, шу йәрни «Бәйт-Авән» («йоқ бир нәрсә»ниң өйи) дәп атайду.

уларни кәң бир яйлақта озуқландурсун?□
17 Әфраим бутларға чаплашти;
Униң билән һеч кимниң кари болмисун!□
18 Уларниң шараби түгиши биләнла,
Улар өзлирини паһишиликкә беғишлайду;
Уларниң есилзадилири номуссизлиққа әсәбийләрчә мәптун болди.
19 Бир шамал-роһ уларни қанатлири ичигә оривалди,
Улар қурбанлиқлири түпәйлидин иза-аһанәткә қалиду.□

5

Әфраимниң әһвали чатақ, Йәһуданиңму әһвали чатақ!

1 Буни аңлаңлар, и каһинлар,
Тиңшаңлар, и Исраил җәмәти,
Қулақ селиңлар, и падишаниң җәмәти;
Чүнки бу һөкүм силәргә бекитилгән;
Чүнки силәр Мизпаһ шәһиридә бир қилтақ,

□ **4:16 «Пәрвәрдигар қандақму пахланни бaққандәк, уларни кәң бир яйлақта озуқландурсун?»** — башқа бир хил тәрҗимә: «Әнди Пәрвәрдигар һазир уларни пахланни бaққандәк кәң бир яйлақта озуқландуриду!». Бу иккинчи хил тәрҗимисиниң мәнаси тоғра болса униң мәнаси: «Пәрвәрдигар Исраилни уларни сүргүн қилдуриду» дегәнлик болиду. □ **4:17 «Әфраим бутларға чаплашти; униң билән һеч кимниң кари болмисун!»** — «Әфраим» Исраил (шималий падишалиқ)ниң он қәбилисидин әң чоңи, у бәзидә Исраил (йәни, он қәбилә)ниң өзигә вәкил болиду. □ **4:19 «бир шамал-роһ уларни қанатлири ичигә оривалди,...»** — ибраний тилида «шамал» вә «роһ» бир сөз. Бу җүмлиниң мәнаси бәлким улар паһишилик-бутпәрәслик бир пасиқ роһ (җин) тәрипидин пүтүнләй аздурулуп кетилди.

Табор теғида йейилған бир тор болғансиләр.□
2 Асий адәмләрму қирғин-чапқунға чөкүп кәтти;
Бирақ Мән уларниң һәммисини җазалиғучи болимән.□
3 Әфраимни билимән, Исраил мәндин йошурун әмәс;
Чүнки и Әфраим, сән һазир паһишилик қилдиң,
Исраил булғанғандур.□
4 Уларниң қилмишлири уларни Худасиниң йениға қайтишиға қоймайду;
Чүнки паһишиликниң роһи улар арисидидур,
Улар Пәрвәрдигарни һеч билмәйду.■
5 Исраилниң тәкәббурлуғи өзигә қарши гувалиқ бәрмәктә;
Исраил вә Әфраим өз қәбиһлиги билән жиқилип кетиду;
Йәһудаму улар билән тәң жиқилиду.■
6 Улар қой падилири вә кала падилирини елип Пәрвәрдигарни издәшкә бариду;
Бирақ улар Уни тапалмайду; чүнки У Өзини тартип улардин жирақлашти. □

□ **5:1 «Силәр Мизпаһ шәһиридә бир қилтақ, Табор теғида йейилған бир тор болғансиләр»** — немишкә «Мизпаһ» вә «Табор» дейилиду? Исраил әслидә бу җайларда Худаниң көп илтипатлириға вә мәдитигә еришкән. Бу бешарәттин қариғанда, бу икки җай һазир әксичә бутпәрәслик яки бир хил адаләтсизлик жүргүзүлгән җайлар болуп қалди. □ **5:2 «Асий адәмләрму қирғин-чапқунға чөкүп кәтти; ...»** — бу айәттики «қирғин-чапқун» дегән сөз бәзи алимларниң пикричә балиларни қурбанлиқ қилишни өз ичигә алиду. Бундақ ишлар Қанаандики әлләрниң бутпәрәслигидә көп көрүләтти. Башқа хил тәрҗимиләрму бар. □ **5:3 «и Әфраим, сән ... паһишилик қилдиң»** — Әфраимниң Пәрвәрдигардин ваз кечип бутларға бағлиниши «роһий паһишилик»кә баравәрдур. ■ **5:4** Һош. 4:12 ■ **5:5** Һош. 7:10 □ **5:6 «қой, кала падилирини елиш»** — көп қурбанлиқларни қилишни мәхсити қилиду, әлвәттә.

7 Улар Пәрвәрдигарға асийлиқ қилди,
Чүнки улар балиларни һарамдин туғдурған;
Әнди «йеңи ай» уларни несивилири билән йәп кетиду.□
8 Гибеаһта сүнайни,
Рамаһда канайни челиңлар;
Бәйт-авәндә агаһ сигналини аңлитиңлар;
Кәйниңдә! Қара, и Бинямин!□
9 Әфраим әйиплинидиған күнидә вәйранә болиду;
Мана, Исраил қәбилилири арисида бекитилгән ишни аян қилдим!

□ **5:7 «йеңи ай»** — һейт яки «йеңи башлиниш» болиду. Шу вақиттин башлап уларниң аман-есәнлиги вә мустәқиллиғиға хатимә берилиду, шу вақит кәлгәндә уларға булаң-талаң қилчиларниң йоли ечилиду, демәкчи. Бу вақиәниң тәпсилатиниң қандақ болидиғанлиғини пәқәт пәрәзла қилалаймиз. Төвәндә, 8-15-айәтләрдә алдин-ала ейтилған таҗавузчилиқ «йеңи ай»да башлинармекин?
□ **5:8 «Гибеаһта сүнайни, Рамаһда канайни челиңлар; Бәйт-Авәндә агаһ сигналини аңлитиңлар; кәйниңдә! Қара, и Бинямин!»** — Бинямин он икки қәбилиниң бири, Йәһудаға бекинди болған, «Исраил», йәни «шималий падишалиқ»ниң җәнубий чегарасида. Бу бешарәттә икки имканийәт бар: — (1) Йәһуда өзи Исраилға таҗавуз қилиду, андин Исраил билән Йәһуда бир-бири билән соқушиду; нәтиҗидә Исраил Асурийәдин ярдәм сорайду (13-айәт) (10-айәттә Йәһуданиң һөкүмранларниң җаһангирлиги, аҗизларни бозәк қилип експлитатсийә қиливатқанлиғи көрситилиду); (2) бешарәт Асурийә империйәсиниң таҗавуз қилидиғанлиғини көрситиду (миладийәдин илгәрки 733-жили улар Исраилниң шималий қәблилирини елип кәтти: 722-жили пүткүл Исраилни ишғал қилди: 702-жили Йәһудаға таҗавуз қилди). Биз иккинчи имканийәткә майилмиз. Исраилниң җәнубий чегарисиға туташқан бу шәһәрләр қистаққа елинидиған болса (һуҗум шималдин кәлгән әһвалда), ундақта Исраилниң қалған җайлири немидегән қийбилидиған болиду! Исраил Асурийәдин ярдәм сориғандин кейин (шундақла Асурийәгә пул бәргәндин кейин!), улар тәрипидин вәйран қилинған.

10 Йәһуданиң әмирлири пасил ташларни йөткигүчигә охшаштур;
Мән улар үстигә ғәзивимни судәк төкүветимән.
11 Әфраим хорланған, җазайимда езилгән,
Чүнки у өз бешимчилиқ қилип «паскинилиқ»ни қоғлап жүрди.□
12 Шуңа Мән Әфраимға күйә қурути,
Йәһуда җәмәтигә чириткүч болимән.
13 Әнди Әфраим өзиниң кесилини,
Йәһуда өз ярисини көргәндә,
Әфраим Асурийәликни издәп барди,
«Җедәлхор падиша»ға тәливини йоллиди;
Бирақ у һәм силәрни сақайталмайтти,
Һәм яраңларниму давалалмайтти.□
14 Чүнки Мән Әфраимға ширдәк,
Йәһуда җәмәтигә асландәк болимән; Мән, йәни Мәнки, уларни титма-титма қиливетип, кетип қалимән;
Уларни елип кетимән, қутқузалайдиған һеч ким чиқмайду;
15 Мән кетимән, улар гунайини тонуп йетип, йүзүмни издимигичә өз җайимға қайтип туримән;
Бешиға күн чүшкәндә улар Мени интилип издәйду.

□ **5:11 «Әфраим... өз бешимчилиқ қилип «паскинилиқ»ни қоғлап жүрди»** — «паскинилиқ» бәлким бир хил бутни көрситиду.
□ **5:13 «Әфраим Асурийәликни издәп барди, «җедәлхор падиша»ға тәливини йоллиди»** — Асурийәликләр өз падишасиға бәргән унванни, йәни «Улуқ Падишаһ» дегәнниң имласини Һошия қәстән өзгәртип, уни кинайә билән «Җедәлхор Падишаһ» (ибраний тилида «Ярәб падиша») дәп атайду. Әмәлийәттә Асурийә падишалири дәл мошу характерда болған, у башқа әлләр билән соқушушқа һәр қандақ банә-сәвәпләрни чиқарғучи еди.

6

Исраилниң йүзәки җавави

1 «Келиңлар, Пәрвәрдигарниң йениға қайтайли;
Чүнки У титма-титма қиливәтти, бирақ сақайтиду;
Урувәтти, бирақ бизни теңип қойиду.
2 У икки күндин кейин бизни җанландуриду;
Үчинчи күни У бизни тирилдүриду,
Биз Униң йүзи алдида һаят яшаймиз!
3 Вә биз Уни билидиған болимиз!
Биз Пәрвәрдигарни тонуш һәм билиш үчүн интилип қоғлаймиз!
Униң бизни қутқузушқа чиқиши таң сәһәрниң болушидәк муқәррәр;
У йенимизға ямғурдәк, йәр-зиминни суғиридиған «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!».□

Худаниң дад-пәряди

4 И Әфраим, сени қандақ қилсам болар?

□ **6:3 «У йенимизға ямғурдәк, йәр-зиминни суғиридиған «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!»** — «кейинки ямғур» болса Қанаанда (Пәләстиндә) 3- яки 4-айда яғиду, у әтиязлиқ зираәтләрниң пишишида һалқилиқ рольини ойнайду. Бу ямғурлар болмиса һосул болмайду. **«Биз Уни билидиған болимиз!... У ... «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!»** — алимларниң бу үч айәт (1-3) үстидә үч хил пикри бар: — (1) бу Исраилниң ахирқи заманда товва қилидиған дуаси (чүнки Исраиллар Һошияниң дәвридә товва қилған әмәс); (2) бу Һошия пәйғәмбәрниң: «Пәрвәрдигарниң йениға қайтайли» дегән дәвити; (3) бу Исраилниң шу чағдики йүзәки бир инкаси, халас. Сөзләр чирайлиқ болсиму Худа уни йүзәки дәп қарайду (4-айәтни көрүң). Шуңа биз үчинчи имканийәткә қайилмиз. Чүнки бу сөзләрдә өз гунайини етирап қилидиған конкрет гәп кәмчил. Әгәр дуада товва қилидиған сөзләр бар болған болса интайин яхши бир дуа болатти; 14-бапта һәқиқий товва қилидиған дуа тепилиду.

И Йәһуда, сени қандақ қилсам болар?
Чүнки яхшилиғиңлар сәһәрдики бир парчә булуттәк,
Тездин йоқап кетидиған шәбнәмдәктур.
5 Шуңа Мән пәйғәмбәрләр арқилиқ уларни чепиватқән;
Ағзимдики сөзләр билән уларни өлтүрүватқәнмән;
Мениң һөкүмүм таң нуридәк чиқиду.□
6 Чүнки Мән қурбанлиқлардин әмәс, бәлки меһир-муһәббәттин,
Көйдүрмә қурбанлиқлардин көрә, Худани тонуш һәм билиштин хурсәнлик тапимән.□ ■
7 Бирақ улар Адәм атидәк әһдигә итаәтсизлик қилған;
Улар мана шу йол билән Маңа асийлиқ қилған.■
8 Гилеад болса қәбиһлик қилғучиларниң шәһири;
У қан билән боялған.

□ **6:5 «Мән пәйғәмбәрләр арқилиқ уларни чепиватқән...»** — Худа пәйғәмбәрлири арқилиқ нурғун қетим Исраилға жазасини елип баридиған һөкүмлирини уқтурған еди; демәк, у дәрһал жазалирини әвәтмәйду, бәлки авал пәйғәмбәрлири арқилиқ агаһландуруп, товва қилиш пурситини бериду; пәқәт товва қилмиса жазасини чүшүриду. Жазалар чүшкәндә Исраиллар «чепиветилгән, ...өлтүрүветилгән» еди. Жуқирида (3-айәттә) Исраил сахтипәзлик билән «Худаниң бизни қутқузушқа чиқиши ... таң сәһәрниң болушидәк муқәррәр» дегән еди, бирақ һазир Худа: «**Мениң һөкүмлирим** таң нуридәк чиқиду» дәйду. □ **6:6 «Мән қурбанлиқлардин әмәс, бәлки меһир-муһәббәттин, көйдүрмә қурбанлиқлардин көрә, Худани тонуш һәм билиштин хурсәнлик тапимән»** — Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ қурбанлиқларни тәләп қилған. Бирақ кейинки көп пәйғәмбәрләр арқилиқ, булар Мениң ахирқи мәхситим әмәс, бәлки: (1) Өз хәлқимниң маңа қаратқан чиң көңлидики ибадәт вә муһәббитини издәймән (шундақ ишлар пәқәт Мәсиһниң нижати вә Муқәддәс Роһ арқилиқ әмәлгә ашурулиду, әлвәттә); (2) қурбанлиқлар сунулғанда, әгәр ихласмәнлик вә муһәббәт болмиса, ундақта уларни қилмиғиниңлар түзүк, дәп уқтурған. ■ **6:6** Мат. 9:13; 12:7
■ **6:7** Һош. 8:1

9 Қарақчилар адәмни пайлиғандәк,
Каһинлар топи Шәкәмгә баридиған йолда қатиллиқ қилмақта;
Бәрһәқ, улар ипласлиқ қилмақта.
10 Исраил җәмәтидә жиркиничлик бир ишни көрдүм;
Әфраимниң паһишилиги шу йәрдә тепилиду,
Исраил булғанди.
11 Йәнә саңиму, и Йәһуда, териған *гуналириңниң* һосули бекитилгәндур!

7

1 Мән Өз хәлқимниң асаритини бузуп ташлап, азатлиққа ериштүрәй дегәндә,
Мән Исраилни сақайтай дегәндә,
Әнди Әфраимниң қәбиһлиги, Самарийәниң рәзиллигиму ашкарилиниду;
Чүнки улар алдамчилиқ қилиду;
Оғрилар болса бөсүп кириватиду,
Қарақчилар топи сиртта булаңчилиқ қиливатиду.
2 Улар көңлидә Мениң уларниң барлиқ рәзилликлирини есимдә тутқанлиғимни ойлимайду;
Һазир уларниң қилмишлири өзлирини қиставатиду;
Бу ишлар көз алдимдидур.

Ордидики сүйқәстләр

3 Улар падишани рәзилликлири билән,
Әмирләрни ялған гәплири билән хурсән қилиду;
4 Уларниң һәммиси зинахорлар;
Улар навай от салған тонурдәк;

Навай хемирни жуғуруп, хемир болғичә униң отини йәнә улғайтмайду;□
5 Падишасимиз *тәбрикләнгән* күнидә, әмирләр шарапниң кәйпи билән өзлирини зәипләштүрди;
Падишаһ болса мазақ қилғучилар билән қол елишишқа интилди!□
6 Чүнки улар көңлини тонурдәк қизитип сүйқәст пүкүп қойған еди;
Кечичә уларниң ғәзиви чоғлинип туриду;
Сәһәрдила у янған оттәк ялқунлап кетиду.□
7 Уларниң һәммиси тонурдәк қизиқтур, улар өз сорақчилирини йәп кетиду;
Уларниң барлиқ падишалири жиқилди —

□ **7:4 «Уларниң һәммиси зинахорлар; улар навай от салған тонурдәк...»** — «улар» бәлким каһинлар (улар жуқуридики айәтләрниң асасий объекти). Әслидә каһинлар «муқәддәс қанун»ни билгини үчүн, падишаниң ордисида муһим рольи болуши керәк еди. Әксичә улар падишани өлтүрүшни қәстләйду. **«Улар навай от салған тонурдәк; навай хемирни жуғуруп, хемир болғичә униң отини йәнә улғайтмайду»** — навай хемирни болдуруш үчүн сәл иссиқ өтсун дәп тонурниң йениға қойиду, бирақ шу вақитларда тонурниң отини улғайтмайду. □ **7:5 «Падиша болса мазақ қилғучилар билән қол елишишқа интилди!»** — «мазақ қилғучилар» йәнә каһинлар (вә сахта пәйғәмбәрләр?) болуши мүмкин. Әслидә падишани қоғдиши керәк болған әмирләр мәс болғанда, падиша өзини қәст қилмақчи болған «мазақ қилғучилар» билән «қол тутушуп», һеч билмәйла хәтәрлик әһвалға чүшиду. □ **7:6 «Кечичә уларниң ғәзиви чоғлинип туриду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «уларниң «навийи» болса кечичә ухлайду». **«.... Улар көңлини тонурдәк қизитип сүйқәст пүкүп қойған еди; ... сәһәрдила у янған оттәк ялқунлап кетиду»** — 4-6-айәтләрдики иш бәлким: (1) падиша ордисида мәлум бир тәбрикләш паалийитини орунлаштурди. (2) әмирлири мәс болуп кәтти. (3) падишани қәстлигән каһинлар кечичә пурсәт күтүп жүрди. (4) әтигәндә уларниң падишаға болған нәприти тонурдики ялқунлиған оттәк партлиди вә улар падишани өлтүрүвәтти.

Улардин һеч ким мени нида қилип чақирмайду!□

Худаниң тәрбийисини қобул қилмайдиған бир хәлиқ
8 Әфраим ят қовмлар билән арилишип кәтти;
У «өрүлмигән бир қотурмач»дәктур.□ ■
9 Ят адәмләр униң күчини йәп кәтти, бирақ у һеч сәзмәйду;
Бәрһәқ, *бешиниң* у йәр-бу йеридә ақ чачлар көрүниду, бирақ у һеч билмәйду;□

□ **7:7 «Улардин һеч ким мени нида қилип чақирмайду!»** — «улардин» — бәлким падишалардин. Мәзкур бешарәтләрниң Исраилниң әң ахирқи падишалиридин қайсисини көрситидиғанлиғиға бир немә демәк тәс. Исраил падишалиғиниң ахирқи жиллирида алтә падиша тәхткә олтарған. Алтисидин төрт падиша қәстлинип өлтүрүлгән. Бу вақиәләр Тәврат, «2пад.» 15-17-бапларда баян қилинған. Һалқилиқ нуқтилар шуки: (1) каһинлар интайин рәзил; зинахор, қатиллар еди. (2) аз дегәндиму бир падиша улар тәрипидин қәстлинип өлтүрүлгән; (3) әмирләр интайин бихуд адәмләр, падишаниң бехәтәрлигини һеч ойлимайтти; (4) падишаларниң һеч қайсиси Худаға таянмиди (шуңлашқа «жиқилди»). (5) каһинлар көп «сотчилар»ниму қәстләп өлтүрди (7-айәт). □ **7:8 «Әфраим ят қовмлар билән арилишип кәтти»** — «Әфраим»ниң мәзкур китапта Исраилниң орнида яки Исраилға вәкил қилип көп ишлитилишиниң сәвәви, бәлким бу вақитта Исраилниң шималий қәбилилири Асурийә тәрипидин аллиқачан елип кетилгән; Әфраим қәбилиси ялғуз қалған еди. **У «өрүлмигән бир қотурмачдәк»тур»** — демәк, бир тәрипи көйүк, бир тәрипи пишмиған. Исраил бәлким башқа қовмлар биләр көп арилишип, бир тәрипи бутпәрәсләргә охшаш болуп қалған, «көйүп кәткән»; бирақ улар Худа тәрәптә һеч пишмиған, уларниң Худа билән болған мунасивити йоқ дейәрлик. ■ **7:8** Зәб. 105:35 □ **7:9 «Ят адәмләр униң күчини йәп кәтти»** — «униң күчи» бәлким Исраилниң ирадиси, иман-етиқатини көрситиду. Улар бутпәрәс хәлиқ билән көп арилишип етиқати ақизлашқан. Башқа алимларниң пикричә, «күч» уларниң әмгигиниң мевисини көрситиду.

10 Шуниң билән Исраилниң тәкәббурлуғи өзигә қарши гува бериду;
Улар Пәрвәрдигар Худасиниң йениға қайтмайду;
Яки шундақ ишлар *бешиға* чүшкән болсиму, йәнила Уни издимәйду.■
11 Әфраим һеч әқли йоқ надан бир пахтәктәк;
Мисирға қарап сайрайду, Асурийәни издәп бариду;□
12 Улар барғанда, уларниң үстигә торумни ташлаймән;
Худди асмандики учар-қанатларни торға чүшүргәндәк уларни чүшүримән;
Бу хәвәр уларниң җамаитигә йетиши биләнла, уларни җазалаймән.□
13 Уларға вай! Чүнки улар Мәндин жирақлишип тенип кәтти!
Улар һалак болсун! Чүнки улар Маңа вапасизлиқ қилди!
Мән уларни қутқузуп һөрлүккә чиқирай дегәндә,
Улар Мән тоғрилиқ ялған гәп қилиду!
14 Улар орнида йетип налә қилғанда,
Маңа көңлидә һеч нида қилмиди;
Уларниң җамаәткә жиғилиши пәқәт аш вә йеңи шарап үчүндур, халас;

■ **7:10** һош. 5:5 □ **7:11 «Әфраим... Мисирға қарап сайрайду, Асурийәни издәп бариду»** — Исраил толиму тутуруқсиз болуп, Худаниң сөзигә һеч ишәнмәй, бирдәм Мисирдин, бирдәм Асурийәдин ярдәм сорайду. Әмәлийәттә иккила тәрәп Исраилға сатқунлуқ қилиду. □ **7:12 «Бу хәвәр уларниң җамаитигә йетиши биләнла, уларни җазалаймән»** — айәтниң ахирқи бу қисминиң башқа икки тәрҗимиси: «уларниң җамаити аңлиғандәк, уларни җазалаймән» яки «улар топлиниватиду» дәп аңлиғинимдила, уларни җазалаймән». Йәнә башқа тәрҗимилириму учриши мүмкин. Ибраний тилини чүшиниш тәс.

Улар Мәндин чәтләп кәтти.□
15 Бәрһәқ, Мән әсли уларни тәрбийилигәнмән,
Уларниң биләклирини чиниқтуруп күчәйткүзгән едим;
Бирақ улар Маңа қарши яманлиқ қәстләватиду.
16 Улар бурулди — бирақ бурулуши Һәммидин Алий Болғучиға қайтиш үчүн әмәс;
Улар алдамчи бир оқяға охшаш.
Уларниң әмирлири өзлириниң ғалҗиранә тил-аһанәтлири вәҗидин қиличлиниду;
Бу иш Мисир зиминида уларни мәсқиригә қалдуриду.□ ■

8

«Улар шамал терийду, қара қуюнни ориду!»

1 Канайни ағзиңға салғин!
Пәрвәрдигарниң өйи үстидә бир қорултаз айлинип жүриду!
Чүнки улар Мениң әһдәмни бузған,
Тәврат-қанунумға итаәтсизлик қилған.□ ■

□ **7:14 «Уларниң җамаәткә жиғилиши пәқәт аш вә йеңи шарап үчүндур, халас»** — демәк, уларниң һейтлири Худа үчүн әмәс, пәқәт өз тамашилири үчүн өткүзүлиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар аш вә йеңи шарап тиләп (бутлирини ишәндүрүш үчүн) өз әтлирини тилиду». □ **7:16 «Улар бурулди — бирақ бурулуши Һәммидин Алий Болғучиға қайтиш үчүн әмәс; улар алдамчи бир оқяға охшаш»** — «алдамчи оқя» түп-түз атмайду, оқлар һәрдайим бурулуп кетиду, әлвәттә. Айәтниң биринчи қисминиң башқа хил тәрҗимилири бар. ■ **7:16** Зәб. 77:57 □ **8:1 «Пәрвәрдигарниң өйи үстидә бир қорултаз айлинип жүриду!»** — қорултаз пәқәт өлүкләргә яки «өләй дәп қалған» җаниварларға қизиқиду, әлвәттә (башқа хил тәрҗимилиридә «бүркүт» дейилиду). ■ **8:1** Қан. 28:49; Һош. 6:7

2 Улар Маңа: «И Худайим, биз Исраил хәлқи Сени тонуймиз!» дәп вақирайду.
3 Исраил яхшилиқ-меһриванлиқни ташливәткән;
Шуңа дүшмән уни қоғлайду.□
4 Улар өзлири падишаларни тиклигән, бирақ Мән арқилиқ әмәс;
Улар бәзиләрни әмир қилған, бирақ униңдин хәвирим йоқ;
Улар өз җениға замин болуш үчүн,
Өзлиригә бутларни күмүч-алтунлиридин ясиған.□
5 И Самарийә, сениң мозийиң сени ташливәтти!
Мениң ғәзивим уларға қозғалди;
Улар қачанғичә паклиқтин жирақ туриду?□
6 Шу нәрсә Исраилдин чиққанғу —
Уни бир һүнәрвән ясиған, халас; у Худа әмәс;
Самарийәниң мозийи дәрвәқә парә-парә чеқиветилиду!
7 Чүнки улар шамал териди, шуңа қара қуюнни ориду!
Уларниң шатисида һеч башақлар йоқ, у һеч аш бәрмәйду;
Һәтта аш бәргән болсиму, ят адәмләр уни жутувалған

□ **8:3 «Исраил яхшилиқ-меһриванлиқни ташливәткән»** — бу икки бислиқ сөз; улар өзлири яхшилиқ қилиштин қол үзгән вә шуниң билән тәң, Худаниң яхшилиғидин мәһрум болған. □ **8:4 «Улар өзлири падишаларни тиклигән, бирақ мән арқилиқ әмәс»** — «униңдин хәвирим йоқ» — демәк, бу иш Маңа ят болди, Мән уни етирап қилмидим. □ **8:5 «И Самарийә, сениң мозийиң сени ташливәтти!»** — бу кинайилик гәп. Исраилдики мозай шәклидики бут уларни қутқузмиған. «Баал» вә уларниң әң чоң тавапгаһи «Бәйт-Әл»дики бутму «мозай шәкли»дә еди (башқа хил тәрҗилириму бар).

болатти.□
8 Исраил жутувелинди;
Улар ят әлләр арисида яримас бир қача болуп қалди;
9 Чүнки улар ялғуз жүргән явайи ешәктәк Асурийәни издәп чиқти;
Әфраим «ашна»ларни ялливалди.
10 Гәрчә улар әлләр арисидин «ялливалған» болсиму,
Әнди Мән уларни жиғип бир тәрәп қилимән;
Улар тезла «Әмирләрниң шаһи»ниң бесими астида толғинип кетиду.□
11 Әфраим «гуна қурбанлиқ»лири үчүн қурбангаһларни көпәйткини билән,
Булар гуна қозғайдиған қурбангаһлар болуп қалди.□
12 Мән униң үчүн Тәврат-қанунумда көп тәрәплимә нәрсиләрни язған болсамму,
Улар ят бир нәрсә дәп һесапланмақта.
13 Улар қурбанлиқларға амрақ! Улар Маңа қурбанлиқларни қилип, гөшидин йәйду,
Бирақ Пәрвәрдигар булардин һеч хурсәнлик алмайду;

□ **8:7 «Улар шамал териди, шуңа қара қуюнни ориду! Уларниң шатисида һеч башақлар йоқ, у һеч аш бәрмәйду; һәтта аш бәргән болсиму, ят адәмләр уни жутувалған болатти»** — Исраиллар һәрдайим «Баал»дин яхши һосул тиләтти. Уларниң ойлишичә «Баал»ниң «алаһидилиги» «мол һосул бериш»миш. □ **8:10 «Улар тезла «әмирләрниң шаһи»ниң бесими астида толғинип кетиду»** — «әмирләрниң шаһи» Асурийә падишасиниң мәхсус бир унвани. □ **8:11 «Әфраим «гуна қурбанлиқ»лири үчүн қурбангаһларни көпәйткини билән, булар гуна қозғайдиған қурбангаһлар болуп қалди»** — «гуна қурбанлиғи»лар тоғрилиқ «Лав.» 4-5-бапларни көрүң. Мәзкур қурбангаһларни «Пәрвәрдигарға атап» ясалған еди. Әслидә Худаниң көрсәтмилири бойичә Йерусалимдиндики ибадәтханиниң қурбангаһидин башқа, Исраилларниң һеч қандақ қурбангаһни ясимаслиғи керәк. Дәрвәқә, улар ясалғандин кейин, тезла бутпәрәс тавапгаһларға айлинип қалған еди.

У уларниң қәбиһлигини һазир есигә кәлтүрүп,
Гуналирини өз бешиға чүшүриду;
Улар Мисирға қайтиду!□
14 Чүнки Исраил өз Ясиғучисини унтуп, «ибадәтхана»ларни қуриду;
Йәһуда болса истиһкамлаштурулған шәһәрләрни көпәйткән;
Бирақ Мән уларниң шәһәрлири үстигә от әвәтимән,
От буларниң қәлъә-ордилирини йәп кетиду.

9

Қуруқ хошаллиқ вә һейтлар

1 И Исраил, ят әл-жутлардәк хошал болуп шатлинип кәтмәңлар;
Чүнки сән Худайиңдин чәтнәп паһишиликкә берилдиң;
Һәр бир хаманда сән паһишә һәққигә амрақ болуп

□ **8:13 «Улар қурбанлиқларға амрақ! Улар Маңа қурбанлиқларни қилип, гөшидин йәйду,...»** — бу айәтниң һәр хил тәрҗимилири болғини билән, умумий мәнаси тәрҗимимизниңкидәк. **«Гуналирини өз бешиға чүшүриду; улар Мисирға қайтиду!»** — Мисир Исраиллар тунҗа қетимлиқ әсирликкә яки қуллуққа чүшкән җай.

кәттиң.□

2 Хаман вә шарап көлчиги уларни бақалмайду;

Йеңи шарап уни йәргә қаритип қойиду.

3 Улар Пәрвәрдигарниң зиминида туривәрмәйду;

Әфраим бәлки Мисирға қайтиду,

Улар Асурийәдә һарам тамақни йәйду.

4 Улар Пәрвәрдигарға һеч «шарап һәдийә»ләрни қуймайду,

Уларниң қурбанлиқлири униңға һеч хурсәнлик болмайду; уларниң нени матәм тутқучиларниң ненидәк болиду;

Уни йегән һәр ким «напак» болиду;

□ **9:1 «И Исраил, ят әл-жутлардәк хошал болуп шатлинип кәтмәңлар; чүнки сән Худайиңдин чәтнәп паһишиликкә берилдиң; һәр бир хаманда сән паһишә һәққигә амрақ болуп кәттиң»** — (бу бабтики хәвәр тоғрилиқ) Исраил бутпәрәслик йолиға киргән болсиму, улар техи «һәммә дин охшаш» дәп, бутпәрәслик паалийәтлирини «Пәрвәрдигарниң намида» өткүзүвататти, шундақла шу паалийәтлирини көпләп өткүзүп жүрмәктә еди. Шуниң билән тәң улар йәнила Муса пәйғәмбәргә буйрулған кона һейтларниму сақлап қалған еди, уларға наһайити көңүл бөләтти; мошундақ һейтларниң болғинидин хошал болушуп, һейт-байрам тәрәплиридә хелә «диндар» болуп кетишти. Һошия пәйғәмбәр мошу бабтики хәвәрни күз байримида, йәни «кәпиләр һейти» («кәпә тикиш һейти»)да уларға йәткүзгән болса керәк. «Хаман» жилниң әҗириниң нәтиҗисини жиғидиған җай болуп, хошаллиқ болидиған бир сорун, әлвәттә. Бирақ паһишә аяллар (хәқниң пули билән) пат-пат шу сорунларға чиқатти. Исраиллар хаманлирида бәлким икки җәһәттә паһишилик қилатти; (1) мошу аяллар билән; (2) роһий җәһәттә «Баал»ға чоқунуп униңға рәхмәт ейтиш паалийәтлиридә.

Бу нан һәргиз Пәрвәрдигарниң өйигә кирмәйду.□

5 Әнди «җамаәтләрниң *ибадәт* сорунлири» күнидә,

«Пәрвәрдигарниң һейти» болған күнидә қандақ қиларсиләр?□

6 Чүнки мана, улар һәтта һалакәттин қачқан болсиму, Мисир уларни жиғивелип,

Андин Мемфис шәһири уларни көмүп қойиду.

Уларниң қәдирлик күмүч буюмлирини болса, чаққақлар егиливалиду;

□ **9:4 «... Уларниң нени матәм тутқучиларниң ненидәк болиду; уни йегән һәр ким «напак» болиду; бу нан һәргиз Пәрвәрдигарниң өйигә кирмәйду»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә адәм болсун, нәрсә болсун җәсәткә тәккән болсила, «напак» дәп һесаплинатти. «Напак» ашни йегән адәмниң өзиму «напак» болатти. Шуңа «матәм тутқан» адәмләрниң һәммиси (бир мәзгилгичә) «напак» дәп һесаплинатти. Әнди Худаниң җазаси билән Исраил ят әл арисида һәрдайим «һарам-напаклиқ» билән учрашқачқа, һәрдайим «напак» болиду, шуңа уларниң «Худаниң өйигә» өзлири кириши, шундақла һәр қандақ «аш һәдийә»ни елип кириши қәтъий мәнъий қилинған. □ **9:5 «Әнди «җамаәтләрниң ибадәт сорунлири» күнидә, «Пәрвәрдигарниң һейти» болған күнидә қандақ қиларсиләр?»** — бу бутпәрәс хәлиқниң «напак болидиғанлиғи» «Пәрвәрдигарниң һейтлирини тәбрикләлмәслиги», «ибадәт сорунлириға қатнишалмаслиғи» қатарлиқлар уларға еғир кәлгәнлиги бәлким оқурмәнләргә ғәлитә туюлиду. Бирақ әслидә дурус болған бу паалийәтләр хурапий ишларға айлинип қалғандин кейин, улар «буларни һәрдайим қилмисақ «яман болиду»» дәп ойлап, қорқуп жүргән болса керәк. Тирик Худадин қорқмай, хурапийлиқ йолиға хилаплиқ қилиштин қорқуш, һәр бир хәлиққә наһайити номус кәлтүридиған бир иштур.

Уларниң чедирлирини янтақ-тиканләр басиду.□
7 Әнди һесаплишиш күнлири кәлди,
Яманлиқ қайтуридиған күнләр кәлди;
Исраил буни билип йәтсун!
Сениң қәбиһлигиңниң көплүги түпәйлидин,
Зор нәпритиң болғини түпәйлидин,
Пәйғәмбәр «ахмақ», роһқа тәвә болғучи «сараң» дәп һесаплиниду.□
8 Пәйғәмбәр болса Әфраим үстигә Худайим билән билләтурған күзәтчидур;
Бирақ униңға барлиқ йоллирида қилтақлар қоюлған,
Худасиниң өйидиму нәпрәт уни күтмәктә.□
9 Гибеаһниң күнлиридикидәк улар өзлирини чоңқур булғиған,
У уларниң қәбиһлигини есигә кәлтүриду,
Уларниң гуналирини җазалайду.□

10 — Чөл-баяванда үзүм учрап қалғандәк, Мән сән

□ **9:6 «Андин Мемфис шәһири уларни көмүп қойиду»** — Мемфис шәһири йоған, һәйвәтлик йәр болғанлиғи үчүн даңқи чиққан. **«Уларниң қәдирлик күмүч буюмлирини болса, чаққақлар егиливалиду; уларниң чедирлирини янтақ-тиканләр басиду»** — бу айәттә «қәдирлик күмүч буюмлири» вә «чедирлири» болса күмүч билән һәлләнгән бутлар, шундақла шу бутларға «макан болған» чедирлар көздә тутулуши мүмкин. □ **9:7 «Әнди һесаплишиш күнлири кәлди»** — «һесаплишиш күнлири» ибраний тилида «йоқлаш күнлири». □ **9:8 «Пәйғәмбәр болса Әфраим үстигә Худайим билән билләтурған күзәтчидур; ... Худасиниң өйидиму нәпрәт уни күтмәктә»** — һәқиқий пәйғәмбәрниң дүшмәнлири (каһинлар вә сахта пәйғәнбәрләр болса керәк) һәтта Худаниң ибадәтханисидиму уни қәстлимәкчи болуватати. □ **9:9 «Гибеаһниң күнлиридикидәк улар өзлирини чоңқур булғиған,...»** — Гибеаһ шәһиридә бәччивазлиқ һәм қатиллиқ йүз бәргән, Исраилни наһайити шәрмәндичиликтә қалдурған («һак.» 17-19-баплар).

Исраилни тапқан;
Әнҗир дәриғидә тунҗа пишқан мевини көргәндәк, ата-бовилириңларни яхши көргәнмән;
Андин улар «Баал-Пеор»ни издәп барди,
Өзлирини әшу номуслуқ нәрсигә беғишлиди,
Улар өзлириниң «сөйгүчиси»гә охшаш жиркиничлик болди.□ ■
11 Әфраимниң болса, шан-шәриви қуштәк учуп кетиду
— Худди туғулуш болуп бақмиғандәк,
Һамилә болуп бақмиғандәк,
Бойида апиридә болуш болуп бақмиғандәк!□
12 Һәтта улар пәрзәнтлирини чоң қилған болсиму,
Мән лекин уларни бирини қалдурмай җуда қилимән;
Бәрһәқ, улардин айрилип кәткинимдин кейин, уларниң һалиға вай!
13 Мән көргинимдә, Әфраимниң әһвали чимәнзарда тикләнгән бир «Тур шәһири»дәк еди;
Бирақ Әфраим балилирини қәтл қилғучиға чиқирип

□ **9:10 «Андин улар «Баал-Пеор»ни издәп барди»** — «Баал- Пеор» дегән бут вә бу бутқа мунасивәтлик номуссизлиқ «Чөл.» 25-бапта хатириләнгән. Демисәкму, бу ишлар Исраил чөл-баяванда жүргән вақитта йүз бәргән. **«Өзлирини әшу номуслуқ нәрсигә беғишлиди, улар өзлириниң «сөйгүчиси»гә охшаш жиркиничлик болди»** — демәк, улар өзлири чоқунған жиркиничлик бутқа охшаш болди. Башқа бир хил тәрҗимиси «...өз сөйгинигә охшаш жиркиничлик болди». ■ **9:10** Чөл. 25:3; Зәб. 105:28 □ **9:11 «Әфраимниң болса, шан-шәриви қуштәк учуп кетиду»** — «Әфраимниң шан-шәриви» уларниң пәхри болған әвлат-пәрзәнтини көрситиду. Худа уларни агаһландуридуки, әвлат-пәрзәнтиңлар мәвҗут болуп бақмиғандәк болисиләр (12-айәтниму көрүң).

бериду.□
14 Уларға бәргин, и Пәрвәрдигар — зади немә
бәргиниң түзүк? — Уларға бала чүшүп кетидиған
балиятқу, қуруқ әмчәкләрни бәргин!□ ■
15 Уларниң барлиқ рәзиллигини Гилгалдин тапқили
болиду;
Чүнки Мән шу йәрдә улардин нәпрәтләндим;
Уларниң қилмишлириниң рәзиллиги түпәйлидин,
Уларни өйүмдин һайдиветимән;
Мән уларни йәнә сөймәймән;
Уларниң әмирлириниң һәммиси тәрсалиқ
қилиду.□ ■
16 Әфраим әнди уруветилди;
Уларниң йилтизи қағҗирап кәтти, улар һеч мевә
бәрмәйду;
Һәтта улар мевә бәрсиму,
Балиятқусиниң сөйүмлүк мевилирини
өлтүрүветимән.□
17 Мениң Худайим уларни чәткә қақти,
Чүнки улар униңға қулақ салмиди;
Улар әлләр арисида сәрсан болиду.

□ **9:13 «Мән көргинимдә, Әфраимниң әһвали чимәнзарда тикләнгән бир «Тур шәһири»дәк еди»** — «Тур» Ливанға җайлашқан күчлүк вә мустәһкәм порт-дөләт еди. Башқа төрт хил тәрҗимиси бар. Ибраний тилини чүшиниш тәс. □ **9:14 «Уларға бала чүшүп кетидиған балиятқу, қуруқ әмчәкләрни бәргин!»** — пәйғәмбәрниң бу дуаси бәлким уларни балиларниң қәтл қилиниши азавини көрмисун, дегәнни билдүриду. ■ **9:14** Луқа 23:29 □ **9:15 «Уларниң барлиқ рәзиллигини Гилгалдин тапқили болиду»** — «Гилгал» уларниң иккинчи чоң бутпәрәс тавапгаһи еди. ■ **9:15** Йәш. 1:23; һош. 4:15; 12:12 □ **9:16 «Уларниң (Әфраимниң) йилтизи қағҗирап кәтти, һәтта улар мевә бәрсиму»** — мошу йәрдә балиларни көрситиду. Айәтниң иккинчи қисмини көрүң.

10

Пәрвәрдигарни издәш вақти кәлди!

1 Исраил барақсан бир үзүм телидур;
У өзи үчүн мевә чиқириду;
Мевиси көпәйгәнсери у қурбангаһларниму көпәйткән;
Зимининиң есиллиғидин улар «есил» бут түврүклирини ясиди.□ ■
2 Уларниң көңли ала;
Уларниң гунакарлиғи һазир ашкарилиниду;
У уларниң қурбангаһлирини чеқип ғулитиду,
Уларниң бут түврүклирини бузуветиду.
3 Чүнки улар пат арида: «Биздә падиша йоқ, чүнки Пәрвәрдигардин қорқмидуқ;
Падишасимиз бар болсиму, у бизгә немә қилип бериду?» — дәйдиған болиду.□ ■
4 Улар гәпләрни қиливериду, әһдини түзүп қоюп ялғандин қәсәм ичиду;

□ **10:1 «Мевиси көпәйгәнсери у (Исраил) қурбангаһларниму көпәйткән; зимининиң есиллиғидин улар «есил» бут түврүклирини ясиди»** — демисәкму, бу қурбангаһлар вә түврүкләр бутларға аталған еди. Башқа бир хил тәрҗимиси: «У (Худа) Исраилниң мевисини көпәйтиши билән, Исраил қурбангаһлиридики бут түврүкләр көпәйди; У (Худа) Өз зиминиға яхшилиқни көпәйтиши билән, у (Исраил) бутларға аталған түврүкләрни техиму яхши қилди». ■ **10:1** Һош. 8:11 □ **10:3 «... улар пат арида: «Биздә падиша йоқ, чүнки Пәрвәрдигардин қорқмидуқ; падишасимиз бар болсиму, у бизгә немә қилип бериду?» — дәйдиған болиду»** — бу бешарәт Исраилниң сүргүн қилинғандин кейин немә дәйдиғанлиғини көрситиду. ■ **10:3** Һош. 3:4

Шуңа улар арисидики дәвалишишлар етиздики
чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду.□
5 Самарийәдә туруватқанлар «Бәйт-Авән»ниң
мозийи үчүн ғәм-әндишигә чүшиду;
«*Бәйт-Авән»дикиләр* дәрвәқә униң үстигә матәм
тутиду,
Униң «бутпәрәс каһин»лириму униң үчүн шундақ
қилиду;
Улар «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәриви» үчүн
азаплиниду,
Чүнки у сүргүн қилинди!□
6 Бәрһәқ, шу нәрсә «Җедәлхор падиша» үчүн һәдийә
қилинип, Асурийәгә көтирилип кетилиду;
Әфраим иза-аһанәткә қалиду,
Исраил өз «әқли»дин хиҗил болиду.□
7 Самарийәниң болса, падишаси деңиз долқунлири
үстидики хәшәктәк йоқилип кәтти;
8 «Авән»дики «жуқури җайлар», йәни «Исраилниң
гунайи» битчит қилиниду;
Қурбангаһлирини тикән-җиғанлар басиду;
Улар тағларға: «Үстимизни йепиңлар!»,
дөңлүкләргә: «Үстимизгә өрүлүп чүшүңлар!» —

□ **10:4 «Шуңа улар арисидики дәвалишишлар етиздики чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Шуңа уларниң бешиға чүшкән җазалар етиздики чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду». □ **10:5 «Самарийәдә туруватқанлар «Бәйт-Авән»ниң мозийи үчүн ғәм-әндишигә чүшиду,... улар «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәриви» үчүн азаплиниду»** — «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәрәп»и, йәни мозай шәклидики бут болса, кинайилик гәп, әлвәттә. Оқурмәнләрниң есидә болидуки, «Бәйт-Авән» дегән сөзниң өзи кинайилик гәптур (мәниси: «Йоқ бир нәрсә»ниң өйи). □ **10:6 «шу нәрсә «Җедәлхор падиша» үчүн һәдийә қилинип»** — «Җедәлхор падиша» Асурийә падишасини демәкчи. Жуқириқи 5:13-айәттики изаһатни көрүң.

дәйду.□ ■
9 — И Исраил, Гибеаһниң күнлиридин башлап сән
гуна қилип кәлдиң;
Ишлар шу пети туриверди;
Рәзилликниң балилири үстигә қилинған җәң уларни
Гибеаһта бесивәтмидиму?□ ■
10 Мән халиқинимда уларни җазалаймән;
Улар икки гунайи түпәйлидин әсиргә чүшүшкә тоғра
кәлгәндә,
Ят қовмлар уларға һуҗум қилишқа жиғилиду.□
11 Әфраим болса көндүрүлгән бир инәктур,
У хаман тепишкә амрақ;
Мән униң чирайлиқ гәдинини упраштин аяп кәлдим;
Бирақ һазир униңға боюнтуруқ селип һайдаймән;
Йәһуда йәр һайдисун!

□ **10:8 ««Авән»дики «жуқури җайлар», йәни «Исраилниң гунайи» битчит қилиниду»** — «Авән» («йоқ нәрсә») йәни «Бәйт-Авән». «Жуқири җайлар» — бутпәрәслик қилидиған мәхсус җайлар. «Исраилниң гунайи» — улар чоқунған бутни көрсәтсә керәк. ■ **10:8** Йәш. 2:19; Луқа 23:30; Вәһ. 6:16; 9:6 □ **10:9 «— И Исраил, Гибеаһниң күнлиридин башлап сән гуна қилип кәлдиң; ... рәзилликниң балилири үстигә қилинған җәң уларни Гибеаһта бесивәтмидиму?»** — Гибеаһ шәһирида болған рәзил вақиә (бәччивазлиқ һәм қатиллиқ) «һак.» 17-19-бапларда хатириләнгән. Бу айәткә қариғанда бу гуна шу күнләрдин тартип Исраилдин айрилмиған. Шу вақиә болғандин кейин, Гибеаһдикиләр товва қилмиди, шуниң билән Исраилниң башқа қәбилилири уларға қарши җәң қилип уларни битчит қилған. Бешарәткә қариғанда, бундақ бир җәң йәнә елип берилиши керәк; лекин бу қетим пүткүл Исраилға қарши шундақ бир җәң болиду. ■ **10:9** һош. 9:9 □ **10:10 «Улар икки гунайи түпәйлидин әсиргә чүшүшкә тоғра кәлгәндә»** — «икки гунайи» немә екәнлиги тоғрилиқ алимларниң һәр хил пәрәзлири бар. Исраилниң икки җай (Бәйт-Әл вә Дан)да чоң бутни ясиғанлиғини көрситиши мумкин («1Пад.» 12-бап). Бу айәтниң башқа хил тәрҗимилири бар.

Яқуп өзи үчүн йәрни тирнилиши керәк.□
12 Өзүңларға һәққанийлиқ билән териңлар,
Меһир-муһәббәт ичидә һосул алисиләр;
Боз йериңларни чанап ечиңлар;
Чүнки Пәрвәрдигарни издәш вақти кәлди,
— Та У үстүңларға һәққанийлиқни яғдурғичә!■
13 *Бирақ* силәр рәзилликни ағдурдуңлар,
Қәбиһлик һосулини ордуңлар,
Ялғанчилиқниң мевисини йедиңлар;
Чүнки сән өз йолуңға, йәни батурлириңниң көплүгигә ишинип таяндиң;
14 Қовмлириң арисида чуқан-сүрән көтирилиду;
Шалман җәң күнидә Бәйт-Арбәлни бәрбат қилғандәк,
Барлиқ қорғанлириң бәрбат қилиниду;
(шу күни *Бәйт-Арбәлдики* ана-балилар тәңла парә-парә қиливетилмигәнму?) —□
15 Әнди учиға чиққан рәзиллигиң түпәйлидин,

□ **10:11 «Әфраим болса көндүрүлгән бир инәктур, у хаман тепишкә амрақ; Мән униң чирайлиқ гәдинини упраштин аяп кәлдим; бирақ һазир униңға боюнтуруқ селип һайдаймән; Йәһуда йәр һайдисун! Яқуп өзи үчүн йәрни тирнилиши керәк»** — дехан өзиниң амрақ иникини (Худа дехан, Исраил инәк) техи еғир әмгәккә салмиған, пәқәт хаман тепишкә салған (хаман тепиш йеник иш һәм тепилгән данлардин йейәләйдиғанлиғи үчүн инәк униңға амрақ, әлвәттә). Бирақ инәк җайил болуп кәткәчкә (4:16ни көрүң) һазир қаттиқ әмгәк күнлири кәлди: 12-айәт бойичә, Йәһуда вә Исраил Худа үчүн «йәр һайдимисә» (товва қилиш җәрянидики җапалиқ йолға кирмисә), улар бәлки Асурийә яки Бабил үчүн қаттиқ әмгәк қилидиған болиду. ■ **10:12** Йәр. 4:3 □ **10:14 «Шалман җәң күнидә бәйт-арбәлни бәрбат қилғандәк,...»** — «Шалман» бәлким Асурийә падишаси «Шалманәзәр ИИИ» яки «Шалманәзәр V»ни, «Бәйт-Арбәл» бәлким Галилийәдики «Арбела»ни көрситиши мүмкин. Тарихий тәпсилатлар һазир бизгә намәлум, бирақ Исраилға болған агаһ наһайити ениқтур.

Охшаш бир күн сениң бешиңға чүшүрүлиду, и Бәйт-Әл!
Таң сәһәрдила Исраилниң падишаси пүтүнләй үзүп ташлиниду.□

11

Исраил, сөйүмлүк балам! Сени қандақму ташлап қойимән?
1 Исраил бала чеғида, Мән уни сөйдүм,
Шуниң билән оғлумни Мисирдин чиқишқа чақирдим.■
2 Бирақ улар *хәлқимни* чақиривиди,
Улар дәрһал һозурумдин чиқип кәтти;
Улар «Баал»ларға қурбанлиқ қилишқа башлиди,
Ойма мәбудларға исриқ салди.□
3 Әфраимға меңишни үгәткүчи Өзүм едим,
Униң қолини тутуп вә йөләп —

□ **10:15 «Охшаш бир күн сениң бешиңға чүшүрүлиду, и Бәйт-Әл!»** — демәк, уларниң «Бәйт-Әл»дә қилған рәзилликлири өз бешиға «Бәйт-Арбәл»дикидәк бир күнни чүшүриду. **«Таң сәһәрдила Исраилниң падишаси пүтүнләй үзүп ташлиниду»** — «таң сәһәрдила» — демәк, «җаң бешидила» (җаң адәттә сәһәрдә башлинатти); яки болмиса «бәк тезла» дегән мәнидә. ■ **11:1** Мат. 2:15 □ **11:2 «Бирақ улар хәлқимни чақиривиди, улар дәрһал һозурумдин чиқип кәтти...»** — «улар» — бутпәрәсләрни яки Исраил Мисирдин чиққанда учриған «Моаб»дикиләрни вә яки Қанаанға киргәндин кейин учрашқан Қанаандикиләрни көрситиши мүмкин. Айәт үстидики икки башқа көзқараш ипадиләйдиған башқа икки тәрҗимиси бар: (1) «Улар (пәйғәмбәрләр) уларни чақирғансери, улар (Исраил) өзлирини улардин (пәйғәмбәрләрдин) нери қилди»; (2) «Мән (Худа) уларни чақирғансери, улар өзлирини һозурумдин нери қилди». Ахирқи тәрҗимә миладийәдин илгирики 3-әсирдики «Септуагинт» (LXX) грек тәрҗимисигә әгишиду.

Бирақ өзини сақайтқучиниң Мән екәнлигимни улар билмиди.
4 Мән адимәтчиликниң көйүнүш риштилири билән,
Сөйгүниң тарлири билән уларниң көңлини тартивалдим;
Мән уларға худди еңигидин боюнтуруқни еливәткүчи бирисидәк болғанмән,
Егилип Өзүм уларни озуқландурғанмән.
5 Улар Мисирға қайтидиған болмамду?
Асурийәлик дәрвәқә уларниң падишаси болидиған әмәсму?
— Чүнки улар йенимға қайтишни рәт қилди!□
6 Қилич униң шәһәрлиридә һәрян ойнитилиду;
Дәрвазисидики төмүр балдақларни вәйран қилип йәп кетиду;
Бу өз әқиллириниң касапитидур!
7 Бәрһәқ, Мениң хәлқим Мәндин чәтләп кетишкә мәптун болди;
Улар Һәммидин Алий Болғучиға нида қилип чақирсиму,
Лекин һеч ким уларни көтәрмәйду.
8 Мән қандақму сени ташлап қойимән, и Әфраим?
Мән қандақму сени *дүшмәнгә* тапшуримән, и Исраил?!
Қандақму сени Адмаһ шәһиридәк қилимән?!
Сени қандақму Зәбоим шәһиридәк бир тәрәп қилимән?!
Қәлбим ич-бағримда қайнап кетиватиду,

□ **11:5 «Улар Мисирға қайтидиған болмамду? Асурийәлик дәрвәқә уларниң падишаси болидиған әмәсму?»** — Исраил Мисир вә Асурийәдин ярдәм издәп уларниң йениға «чиқти». Әнди бу айәттә тилға елинған уларниң «чиқиш»и яки «қайтиш»и (1- вә 2-айәтни көрүң) болса қачқун мусапир сүпитидә (Мисирға) яки әсир сүпитидә (Асурийәгә) болиду.

Мениң барлиқ рәһимдиллиғим қозғиливатиду!□ ■
9 Ғәзивимниң қәһрини жүргүзмәймән,
Иккинчи йәнә Әфраимни йоқатмаймән;
Чүнки Мән инсан әмәс, Тәңридурмән,
— Йәни араңда болған пак-муқәддәс Болғучидурмән;
Мән дәрғәзәп билән кәлмәймән.□
10 Улар Пәрвәрдигарниң кәйнидин маңиду;
У ширдәк һөкирәйду;
У һөкиригәндә, әнди балилири ғәриптин титригән һалда келиду;
11 Улар Мисирдин қуштәк,
Асурийә зиминидин пахтәктәк титригән һалда чиқип келиду;
Шуниң билән уларни өз өйлиригә маканлаштуримән, — дәйду Пәрвәрдигар.□

12

Өткән ишларни әслəп савақ елиңлар!

1 Әфраим Мени ялған гәплири билән көмүветиду;

□ **11:8 «Қандақму сени Адмаһ шәһиридәк қилимән?! Сени қандақму Зәбоим шәһиридәк бир тәрәп қилимән?!»** — «Адмаһ» вә «Зәбоим» дегән шәһәрләр еғир гуналири түпәйлидин Содом вә Гоморра билән тәң асмандин яққан от-гүнгүрт тәрипидин пүтүнләй һалак болди. ■ **11:8** Яр. 19:24 □ **11:9 «... Мән дәрғәзәп билән кәлмәймән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... Мән шәһәргә (җазалашқа) кирмәймән. □ **11:11 «Улар Мисирдин қуштәк, Асурийә зиминидин пахтәктәк титригән һалда чиқип келиду; шуниң билән уларни өз өйлиригә маканлаштуримән»** — Исраил (Әфраим)дикиләрдин бәзиләр авал Йәһудадин панаһ тапқан, андин кейин Йәһуда билән тәң Бабил империйәсигә сүргүн болған. Андин улар билән тәң Қанаанға (Пәләстингә) қайтип кәлгән — аҗизлиқта, «титригән һалда» қайтип кәлгән («2Тар.» 9:1-3, «Әзра» 1-2-бап).

Йәһудаму Тәңригә, йәни ишәшлик, Пак-Муқәддәс Болғучиға тутуруқсиз болди.
Әфраимниң йегини шамалдур,
У шәриқ шамилини қоғлап жүриду;
У күнләп ялғанчилиқ, зулум-зорлуқни көпәйтмәктә;
Улар Асурийә билән әһдә түзиду,
Шуниңдәк Мисирға май «соғилири» көтирип апирилиду.□
2 Пәрвәрдигарниң Йәһуда биләнму бир дәваси бар;
У Яқупни йоллири бойичә җазалайду;
Униң қилмишлирини өз үстигә қайтуриду.
3 У балиятқуда туруп акисини тапинидин тутувалған,
Өз күчи билән Худа билән елишқан;□ ■
4 У бәрһәқ Пәриштә билән елишип, ғәлибә қилди;
У жиғлиди, Униңға дуа-тилавәт қилди;
Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди,

□ **12:1 «Йәһудаму Тәңригә, йәни ишәшлик, Пак-Муқәддәс Болғучиға тутуруқсиз болди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Йәһуда йәнила Худа билән биллә һөкүмдарлиқ қилиду, у Пак-Муқәддәс Болғучиға садиқтур». Бизниңчә 12-бап, 2-айәткә қариғанда бу хил тәрҗимиси қәтъий мүмкин әмәс. **«Әфраимниң йегини шамалдур, у шәриқ шамилини қоғлап жүриду»** — демәк, Әфраим гепи тутуруқсиз, «шамалға баққучи» әл еди. **«Шуниңдәк Мисирға май «соғилири» көтирип апирилиду»** — бу «май» шүбһисизки, Мисирниң ярдимини елиш үчүн әвәтилгән. □ **12:3 «У балиятқуда туруп акисини тапинидин тутувалған,...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Яқуп» дегән исимниң мәнаси әслидә: «У (Худа) тапиниңда болсун» (демәк, у Сән (Худа) билән биллә болсун); бирақ Яқуп пәйғәмбәргә шу исимниң қоюлушиниң сәвәви: — (1) у акисиниң тапинини тутқан (туғулғанда); (2) бу исимниң «алдамчи» дегән көчмә мәнаси бар; у кейинки күнләрдә акисини икки қетим «роһий мирас»тин алдап қойған («Яр.» 25-бап). Ахирда у бу алдамчилиқтин товва қилип, акисидин әпу сориған («Яр.» 33-бапниму көрүң). ■ **12:3** Яр. 25:26; 35:9,10

Вә шу йәрдә бизгә сөз қилди;□ ■
5 — Йәни Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа,
— «Пәрвәрдигар» болса Униң хатирә намидур!□
6 Шуңа сән, Худайиң арқилиқ, Униң йениға қайт;
Меһриванлиқ вә адаләтни қолуңдин бәрмә,
Худайиңға үмүт бағлап, Уни изчил күткин.

Алдамчи содигәр

□ **12:4 «Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди»** — ибраний тилида «У уни Бәйт-Әлдә тепивалди». Шуңа башқа бир хил тәрҗимиси: «У (Яқуп) Уни (Худани) тепивалди». **«У бәрһәқ Пәриштә билән елишип, ғәлибә қилди; у жиғлиди, Униңға дуа-тилавәт қилди; Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди, вә шу йәрдә бизгә сөз қилди;»** — бу тарихий вақиәләрниң әһмийити бәлким: (1) Яқуп әсли бир алдамчи; (2) бирақ у етиқат арқилиқ Худаниң Пәриштисидин бәхит-бәрикәткә вә Худаниң илтипатиға еришкән; (3) кейин у башқичә бир адәм, етиқатлиқ, шәпқәтлик болуп чиқти (Исраил дәп аталди). (4) Худа әсли бу ишларни «Бәйт-Әл»дә (Яқупни чарқирған вақтида) башлиған, Яқупқа, шундақла әвлатлириға бәхит ата қилидиған вәдиләрни қилған; (5) шуңа Исраил «Бәйт-Әл»ниң **һәқиқий әһмийитини** әслиши керәк; (6) улар бу ишлардин савақ алсунки, «Худа мениму (Яқупқа охшаш) яман алдамчилиқтин дурус, етиқатлиқ адәмгә өзгәртәләйду»; (7) «шуңа Худаниң күчигә тайинип Униңға қайтишим керәк». Вақиәләр «Яр.» 25-32-бапларда хатириләнгән. Башқа бир нәччә хил тәрҗимиләр учриши мүмкин. ■ **12:4** Яр. 28:12, 19; 35:7, 14, 15 □ **12:5 «— Йәни Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа, — «Пәрвәрдигар» болса Униң хатирә намидур!»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Яқуп өзи билән елишқан Пәриштиниң намини сориған. Шу чағда у намини униңға ейтмиған. Кейин Худа бу намниң «Яһвәһ» (тәрҗимимиздә, «Пәрвәрдигар» дейилиду) екәнлигини Муса пәйғәмбәргә аян қилип чүшәндүргән (Яһвәһ — «Өзгәрмәс», «Әзәлдин Бар Болғучи», «Әһдисигә һәрдайим садиқ Болғучи» дегән мәниләрни өз ичигә алиду). Шуңа бу нам Исраилға үмүт бериши керәк еди.

7 Мана бу содигәр! Униң қолида алдамчилиқ
таразиси бар;
У бозәк қилишқа амрақтур.□
8 Әфраим: «Мән дәрвәқә бейидим,
Өзүмгә көп байлиқларни топлидим;
Бирақ улар барлиқ әҗирлиримдә мәндин һеч
гунайий қәбиһликни тапалмайду!» — дәйду.□
9 Бирақ Мисир зиминидин тартип Мән Пәрвәрдигар
сениң Худайиң болғанмән,
Мән сени йәнә «*кәпиләр* һейти»дикидәк чедирларда
турғузимән!□ ■

Пәйғәмбәрләрниң әһмийити

10 «Мән пәйғәмбәрләргә сөз қилғанмән,
Аламәт көрүнүшләрни көпәйткәнмән,

□ **12:7 «Мана бу содигәр!»** — «содигәр» ибраний тилида «Қанаан» яки «Қанаанлиқ» дегәнлик болиду. Демәк, Әфраим бир тәрәптин әсли өзи алдидин һайдиватқан бутпәрәс Қанаанлиқларға охшап қалған; йәнә бир тәрәптин у «Яқуп»ниң әслидики «алдамчи» характерида болуп, һеч өзгәртилмигәндур. □ **12:8 «улар... мәндин гунайий қәбиһликни тапалмайду»** — «гунайий қәбиһлик» — демәк, мәндә «қәбиһликләр бар, бирақ еғир әмәс, «гуна әмәс»» дегән күлкилик гәп. «Мән анчә яман адәм әмәсмән» дәйдиған позитсийиләр бүгүнгә қәдәр һәммимизгә тонуштур. □ **12:9 «Бирақ Мисир зиминидин тартип мән Пәрвәрдигар сениң Худайиң болғанмән, Мән сени йәнә «кәпиләр һейти»дикидәк чедирларда турғузимән!»** — ««кәпиләр һейти»дикидәк» ибраний тилида «һейттики күнләрдикидәк». «Чедирларда туруш» тилға елинғандин кейин шүбһисизки, «кәпиләр һейти»ни көрсәтсә керәк. Исраил «Мисирдин чиқиш»тики муһим савақларни унтуған. «Кәпиләр һейти» («кәпә тикиш һейти»)да Исраил йәттә күн өйдә әмәс, бәлки чедирларда туруши керәк еди. Һейттики бу иш уларға әслидики аҗиз, кәмбәғәл башлинишини вә «Инсан пәқәт нан биләнла яшимайду, бәлки Худаниң һәр бир сөзигә тайинип яшиши керәк» дегән муһим савақ тоғрилиқ әслитиши керәк еди. ■ **12:9** Йәш. 43:11

Шундақла пәйғәмбәрләр арқилиқ тәмсилләрни көрсәткәнмән.

11 Гилеад қәбиһму? Улар бәрһәқ пәқәт яримаслардур!

Улар Гилгалда топақларни қурбанлиқ қилиду;

Уларниң қурбангаһлири дәрвәқә етиз қирлиридики таш догилиридак көптур!□ ■

12 (Яқуп Сурийәгә қечип кәтти,

Шу йәрдә Исраил хотун елиш үчүн ишлигән;

Бәрһәқ, хотун елиш үчүн у қойларни бақкан еди).■

13 Пәрвәрдигар йәнә пәйғәмбәр арқилиқ Исраилни Мисирдин чиқирип қутқузған,

---

□ **12:11 «Гилеад қәбиһму? Улар бәрһәқ пәқәт яримаслардур!»** — мошу айәттә «қәбиһ» вә «яримас» дегән сөзләр бир-биригә охшайдайдиған сөзләрдур. **«Улар Гилгалда топақларни қурбанлиқ қилиду; уларниң қурбангаһлири дәрвәқә етиз қирлиридики таш догилиридак көптур!»** — һошия «Гилгал» («дога», «дәстә», дегән мәнидә) дегән йәр нами билән сөз оюни қилиду — улар һәқиқәтән исми-җисмиға лайиқтур . һәммә йеридә көплигән қурбангаһлириниң болуши билән, Гилгал дәрвәқә «етиздики таш догилар»дәк бир җай, халас. Айәтниң башқа хил тәрҗилириму бар. ■ **12:11** һош. 4:15; 6:8; 9:15 ■ **12:12** Яр. 28:5; 29:20, 28

Пәйғәмбәр арқилиқ униңдин хәвәрму алған.□
14 Әфраим *Худаниң* қәһрини интайин қаттиқ қозғиған;
Униң Рәбби у төккән қан қәризни униң гәдинигә артиду,
Шәрмәндилик-аһанәтини өз бешиға қайтуриду.

13

«Мән сени һалак қилимән, и Исраил!» — ахирқи агаһландуруш

1 *Бурун* Әфраим сөз қилғанда, кишиләр һөрмәтләп титрәп кетәтти;
У Исраил қәбилилири арисида көтирилгән;
Бирақ у Баал арқилиқ гуна қилип өлди.□

□ **12:13 «Пәрвәрдигар йәнә пәйғәмбәр арқилиқ Исраилни Мисирдин чиқирип қутқузған, пәйғәмбәр арқилиқ униңдин хәвәрму алған»** — мошу ишлар (12-14-айәт) испатлайдуки, Әфраим әҗдати болған Яқупни һәддидин зиядә иззәтлигән. Уларниң тәмәнна қойған «бүйүк әҗдат»и Яқупниң аилисидикилири (Исраил) пәйғәмбәрсиз қалған болса (демәк, уларда Худаниң Роһиниң йетәкчилиги болмиған болса) у чөл-баяванда жүрүватқан наһайити бир «қачқун» яки һәтта Мисирдин чиқмиған бир «ишләмчи» болатти, халас. У һәргиз улуқ бир әл болуп чиқмайтти. Бирақ һазирқи Исраил (болупму Әфраим қәбилиси) Худа әвәткән пәйғәмбәрләр (Амос, һошия, Йәшая, Микаһ)ни рәт қилип, Худани интайин ғәзәпләндүриду. Исраилниң мәвҗудлуғи вә һаятиниң һәр җәһәтлири уларниң Худа билән болған роһий мунасивитигә бағлиқ еди. Исраилниң пәйғәмбәрлири бу ишни хәлиқниң көз алдида көрситиду; пәйғәмбәрләрни сәл чағлаш Худаниң Өзини сәл чағлиған билән баравәрдур. Яқуп өзи ахирида пәйғәмбәр болған (Яр. 48-49 бапларни көрүң). □ **13:1 «Бурун) Әфраим сөз қилғанда...»** — «Әфраим» қәбилиниң әҗдати болған Әфраимни әмәс, бәлки қәбилиниң авалқи тарихини көрситиду. Муса пәйғәмбәрдин кейин, Исраилға йетәклигүчи болған Йәшуа пәйғәмбәр Әфраимлиқ еди.

2 Улар һазир гунаниң үстигә гуна садир қилмақта!
Өзлиригә күмүчлиридин қуйма мәбудларни,
Өз әқли ойлап чиққан бутларни ясиди;
Буларниң һәммиси һүнәрвәнниң әҗри, халас;
Бу кишиләр тоғрилиқ: «Һәй, инсан қурбанлиғини қилғучилар, мозайларни сөйүп қоюңлар!» дейилиду.□ ■
3 Шуңа улар сәһәрдики бир парчә булуттәк,
Тездин ғайип болидиған таң сәһәрдики шәбнәмдәк,
Хамандин қара қуюнда учқан пахалдәк,
Түңлүктин чиққан ис-түтәктәк *тездин* йоқап кетиду.
4 Бирақ Мисир зиминидин тартип Мән Пәрвәрдигар сениң Худайиң болғанмән;
Сән Мәндин башқа һеч Илаһни билмәйдиған болисән;
Мәндин башқа қутқузғучи йоқтур.■
5 Мән чөл-баяванда, қурғақчилиқниң зиминида сән билән тонуштум;
6 Улар озуқландурулуп, тоюнған,
Тоюнғандин кейин көңлидә тәкәббурлишип кәткән;
Шуңа улар Мени унтуған.■
7 Әнди Мән уларға ширдәк болимән;
Илпиздәк уларни йол бойида пайлап күтимән;
8 Күчүклиридин мәһрум болған ейиқтәк Мән уларға учрап,
Жүрәк чависини титиветимән;

□ **13:2 «Бу кишиләр тоғрилиқ: «Һәй, инсан қурбанлиғини қилғучилар, мозайларни сөйүп қоюңлар!» дейилиду»** — башқа бир тәрҗимиси: «У кишиләр тоғрилиқ: «Мана, қурбанлиқ қилғучи адәмләр мозайларни сөйүп қоюватиду!» — дейилиду» — яки башқилар. Бирақ ибраний тилини чүшиниш тәс болғини билән, тилшунасларниң йеқинқи тәтқиқатлири бойичә, бу айәт дәрвәқә «инсан қурбанлиғи»ни көрситиши мумкин. ■ **13:2** һош. 8:6 ■ **13:4** 2Сам. 22:32; Зәб. 17:32; Йәш. 43:11; һош. 12:10 ■ **13:6** Қан. 32:15; һош. 8:14

Уларни чиши ширдәк нәқ мәйданда йәветимән;
Даладики һайванлар уларни житиветиду.
9 Сениң һалакитиң, и Исраил, дәл Маңа қарши чиққанлиғиң,
Йәни Ярдәмчиңгә қарши чиққанлиғиңдин ибарәттур.
10 Әнди барлиқ шәһәрлириңдә саңа қутқузғучи болидиған падишасиң қени?
Сениң сорақчи-һакимлириң қени?
Сән булар тоғрилиқ: «Маңа падиша вә шаһзадиларни тәқдим қилғайсән!» дәп тилигән әмәсму? —
11 Мән ғәзивим билән саңа падишани тәқдим қилғанмән,
Әнди уни ғәзипим билән елип ташлидим.□ ■

12 Әфраимниң қәбиһлиги чиң орап-қачиланған;
Униң гунайи жуғлинип сақланған;□
13 Толғақ басқан аялниң азаплири униңға чүшиду;
У әқилсиз бир оғулдур;
Чүнки балиятқуниң ағзи ечилғанда, у һазир

□ **13:11 «Мән ғәзивим билән саңа падишани тәқдим қилғанмән, әнди уни ғәзипим билән елип ташлидим»** — Исраил Қанаан зиминини егиливалғандин тартип, Худа уларға йетәкчилик вә сотчилиқ қилидиған «батур һакимлар» яки «сотчи-қутқузғучи» дегән ихласмән батурларни айрим-айрим тәминләп бәргән еди. Исраил Худаниң бу «айрим-айрим тәқсимати»дин нарази болуп, Самуил пәйғәмбәрниң дәвридә Худадин падиша («муқим» сулалә түзүми) тикләшни тилигән. Худа Самуил пәйғәмбәр арқилиқ уларниң тәливини: «Маңа ишәнмәсликкә баравәр» дәп наразилиғини көрситип, андин ахирида Исраилниң биринчи падишаси Саулни тиклигән («1Сам.» 8-12-баплар) ■ **13:11** 1Сам. 8:5; 15:23; 16:1 □ **13:12 «Әфраимниң қәбиһлиги чиң орап-қачиланған; униң гунайи жуғлинип сақланған»** — демәк, униң барлиқ қәбиһлик-гуналири Худаниң жазалиши үчүн убдан сақланмақта.

болмиған!□
14 Мән бәдәл төләп уларни тәһтисараниң күчидин қутулдуримән;
Уларға һәмҗәмәт болуп өлүмдин қутқузимән;
Әй, өлүм, сениң вабалириң қени?!
Әй, тәһтисара, сениң һалакәтлириң қени?!
Мән буниңдин пушайман қилмаймән!□ ■

15 *Әфраим* қериндашлири арисида «мевилик» болсиму,
Шәриқтин бир шамал чиқиду,
Йәни Пәрвәрдигарниң чөл-баявандин чиққан бир

□ **13:13 «Балияткуниң ағзи ечилғанда, у һазир болмиған!»** — яки «балияткуниң ағзи ечилғанда, у чиқмайду!». □ **13:14 «тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған җай. **«... Әй, өлүм, сениң вабалириң қени?! Әй, тәһтисара, сениң һалакәтлириң қени?! Мән буниңдин пушайман қилмаймән!»** — алимлар бу айәт үстидә икки хил пикирдә. Бәзиләр мундақ тәрҗимә қилиду: — «Мән уларни тәһтисараниң күчидин қутулдурамдимән? Мән уларни өлүмдин қутқузамдимән? Әй, өлүм, вабалириңни чиқар! Әй, тәһтисара, һалакәтлириңни чиқар! Мән уларға (Исраилға) һеч рәһим қилмаймән». Бу тәрҗимә алди-кәйнидики айәтләргә маслашқан болсиму, биз жуқурики тәрҗимигә қайилмиз. Чүнки: (1) ибраний тилида айәтниң биринчи җүмлисидә соал җүклимиси йоқ, у аддий бир «баян җүмлә». (2) Худа Һошия пәйғәмбәр арқилиқ бәргән бир нәччә бешарәтләрдә, Исраилға болған қаттиқ әйивини йәткүзүши билән тәң күтүлмигән йәрдин Исраилға чоң үмүтләрниму көрситиду (мәсилән, 1:9-10, 8:11); (3) Инҗилда расул Павлус бу айәтләрни шундақ чүшәндүрүп бериду («1Кор.» 15:55-56, «Вәһ.» 20:13-14ни көрүң); (4) текстниң иккинчи қисминиң тәрҗимиси: «Мән (Өзүм) саңа һалакәт болимән, и тәһтисара!... саңа ваба болимән, и өлүм! Мән силәргә һеч рәһим қилмаймән» болуш еһтималға бәк йеқин. Йәнә мүмкинчилиги барки, айәтниң әң ахирқи қисми: «Мән Өзүмни һеч айимаймән!» дегән мәнидә болиду — демәк, Худа Исраилни қутқузуш үчүн һәр қандақ бәдәл төләшкә тәйярдур. ■ **13:14** Йәш. 25:8; 1Кор. 15:55

шамили келиду;
Әфраимниң булиқи қуруп кетиду, униң су беши қағҗирап кетиду;
У *шамал* ғәзнисидики барлиқ нәпис қача-қучиларни булаң-талаң қилиду.□

14

1 Самарийәниң өз гунайи өз зиммисигә қоюлиду;
Чүнки у өз Худасиға бойнини қаттиқ қилған;
Улар қилич билән жиқилиду,
Бовақлири парә-парә қилип чеқиветилиду,
Һамилдар аяллири йериветилиду.■

Исраилниң кәлгүсидә товва қилиши, қутқузулуп әслигә кәлтүрүлүши

2 И Исраил, Пәрвәрдигар Худайиңниң йениға иккиләнмәй қайтип кәл!
Чүнки өз қәбиһлигиң билән путлишип жиқилғансән.■
3 Өзүңлар билән биллә сөзләрни епкелиңлар,
Пәрвәрдигарниң йениға қайтиңлар;
Униңға: — «Барлиқ қәбиһликни кәчүргәйсән,
Шапаәт билән бизни қобул қилғайсән,

□ **13:15 «Әфраим қериндашлири арисида «мевилик» болсиму»** — «Әфраим» дегән исимниң өзи «мевилик» дегән мәнидә. Мошу айәттики «мевә» пәрзәнтләрни көрситиду (14-айәтниму көрүң). **«Шәриқтин бир шамал чиқиду»** — Қанаанға (Пәләстингә) нисбәтән әң дәһшәтлик шамал шәриқ шамилидур. Уларни набут қилидиған Асурийә қошуни дәрвәқә шәриқтин келиду. **«ғәзнидики нәпис қача-қучилар»** — Әфраимдики «келишкән чокан-қизлар»ни көрситишиму мүмкин (16-айәтниму көрүң). ■ **14:1** Һош. 10:14 ■ **14:2** Һош. 12:7

Шуниң билән биз Саңа ләвлиримиздики «буқа *қурбанлиқлар*»ни тутимиз — дәңлар.□
4 — «Асурийә бизни қутқузмайду,
Атларға минмәймиз;
Биз һәргиз өз қолимиз ясиғиниға: — «Худайимиз!» демәймиз;
Чүнки Сәндинла житим-йесирлар рәһим-шәпқәт тапиду».□

5 — Мән уларни «арқиға чекинишлири»дин сақайтимән,
Мән уларни чин көңлүмдин халап сөйимән;
Чүнки Мениң ғәзивим униңдин янди.
6 Мән Исраилға шәбнәмдәк болимән;
У нилупәрдәк бәрқ уриду,
Йилтизлири Ливан *кедир* дәриғидәк йилтиз тартиду;
7 Униң бихлири шахлап йейилиду,
Униң гөзәллиги зәйтун дәриғидәк,
Пуриғи Ливан *кедириниңкидәк* болиду.
8 Хәлиқ қайтип келип, униң сайиси астида олтириду;
Улар зираәтләрдәк яшнайду,
Үзүм телидәк чечәкләйду;
Ливанниң шараплири *ағзида қалғандәк*, есидә шерин қалиду. □

□ **14:3 «...«буқа қурбанлиқлар»ни тутимиз** — «буқа қурбанлиқлар» Худаға атап беғишлинидиған «көйдүрмә қурбанлиқ»лар ичидә әң қиммәтлик қурбанлиқ еди. Мошу йәрдә көчмә мәнидә ишләткән, әлвәттә. У «ләвлиримиздики мол ибадәт-мәдһийә»ни көрситиду. Башқа бир хил тәржимиси: «ләвлиримиздики мевини тутимиз». □ **14:4 «Чүнки Сәндинла житим-йесирлар рәһим-шәпқәт тапиду»»** — бу сөз Һошияниң балилириниң өз дадиси билән болған кәчүрмишини әкс әттүргән болиду. □ **14:8 «Ливанниң шараплири ағзида қалғандәк, есидә шерин қалиду»** — ибраний тилида: «Униң әсләтмиси Ливандики шарапниңкидәк болиду».

9 Әфраим: «Мениң бутлар билән йәнә немә карим!»
— дәйдиған болиду.
«Мән униңға җавап беримән, униңдин хәвәр алимән!
«Мән япйешил бир қариғайдурмән».
«Сениң мевәң Мәндиндур!»□
10 Ким дана болуп, бу ишларни чүшинәр? Чечән
болуп, буларни биләр?
Чүнки Пәрвәрдигарниң йоллири дурустур,
Һәққанийлар уларда маңиду;
Бирақ итаәтсизләр уларда путлишип жиқилиду.■

□ **14:9 «Әфраим: «Мениң бутлар билән йәнә немә карим!» — дәйдиған болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У (Худа Әфраимға) «И Әфраим, Мениң бутлар билән немә алақәм болсун!» — дәйду». ■ **14:10** Пәнд. 10:29

Муқеддес Калам (кирил йезиқ)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in Cyrillic script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.
- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5